

גליון מוגדל

בסיועה דשמיא

רוממות

פרשת ושב תשפ"ה

גליון 444 שנה י'

גליון שבועי לבני התורה

על הפרק

משולחן המערכת

ספר תורה חי'

מ ה
נ א מ ר
ו מ ה
נדבר...
אוי לנו
ש כ ך

משא מרומם מאבינו רוענו רבינו הגדול ה"דרכי שמואל" זיע"א
על רבינו הכהן הגדול מרן ראש הישיבה תגר"א הכהן דויטש זצוקלה"ה

עלתה בימינו... או לנו.. בושנו מכל דור... בושנו מכל דור... כבוד התורה - בגמ' מגילה, חמור מאד מביטול תורה, כבוד התורה... רבינו יונה מלא מזה מהגמ' ומהראשונים, שכבוד התורה מעלה את התורה, ולהיפך ביזיון התורה נורא ואיום, נורא ואיום ממש!... או לנו! או לנו שכך עלתה בימינו, בושנו מכל דור...

סמוך ונראה, יותר מסמוך ונראה... בעודו זורח עלינו 'החג הקדוש והנורא' כלשון רבינו הגר"א, שמיני עצרת ושמחת תורה, ושמיים כל היום אברכים ובחורים צעירים בכל הכח לכבודה של תורה... לכבודה של תורה, וגם במוצאי היום עושים הקפות, כבוד התורה זה בוקע רקיעים, נורא ונוראות... כן, בזמן קדוש ונורא כזה, אם היו פה באים לפגוע ביהודי שבחוקת כשרות, רק חזקת כשרות, גם יהודי כשר... גם הוא נקרא ספר תורה, כ"ש וכ"ש תלמיד חכם שרואים בגמ' 'כמה טפסאי' הנהו אינשי'... שהקב"ה רוצה שיעיקר התורה יהיה...

ובפרט שת"ח מיוחד, ממש גאון מיוחד... או לנו שהגענו לכך שצריך לדבר על זה, כואב הלב,

היה צריכים להרים קול זעקה, - אין לי כח, עד שמי השמים, ומ שם ירד לא רץ

ללמד לתועים בינה - לבבו יבין ושב ורפא לו - מי שעשה דברים כאלה... אחד מיוחד ממש מאבירי התורה, גאון גדול בעומק הסוגיות של הש"ס, מלא ביראת שמים ויראת חטא, גאון בעונה, עניו, כל העם עונים אחריו מקודש... גדול מרבן שמו, קשה להתבטאות... ר' אשר... הקב"ה יאריך ימיו וימשיך עלות וגדול מעלה מעלה ברום המעלות העליונות ובכל קנייני התורה באהבת ד' ויראת ד'.

אני זוכר, פעם היה מעשה בירושלים שבמוצאי שמחת תורה, שלא יקרה... דבר נורא... באמת מרוב בהילות... שהתורה נפלה לארץ... ותהום כל העיר, - ודאי 'ותהום כל העיר'... זה נורא ואיום!... ספר תורה כתוב על הקלף, בחזקת כשרות, - ותהום כל העיר! זה באמת פחד פחדים... זה היה נורא ואיום...

כ"ש וכ"ש וכ"ש, ק"ו בן בנו וכן בנו של ק"ו - ת"ח עצום מיחידי חכמי התורה, והיאה, והענהה... [כאן פרץ בבכי...]. שזורקים את הס"ת הזה על הארץ... נמס כל לב... זה נורא ונוראות!... לא יודע אם נצא ידי מחאה, צריך לשמוע מסוף העולם ועד סופו,

1. הדברים נכתבו בהעמקה מדויקת בדקדוק רב מתוך הקלטה מעצרת כבוד התורה ביום כ"ח תשי"ח שעה בני ברק, ומכיון שלא זכינו ע"פ בקשתו של רבינו הכהן הגדול זצוק"ל להספידים במעמד אשכנתי דרבי,

נראה כי זהו ההספד המקיף והמומום ביותר שנאמר עוד בחיי חיותו, וכבר בשעתו עצם המעמד שרבינו הדרכי שמואל ז"ע בעצמו דאג לקיימו, וכן דבריו הבעורים הג"ל במרכז המעמד, היו נדירים ביותר.

המשך בעמוד 2

יתומים היינו ואין אב

לעילוי נשמת מורי ורבי הכ"מ

מאורם של ישראל וגאון תפארתו, מעין המתנבך בחכמה, מוסר התורה בטהרה, גאון הגאונים, נור השקדנים והעמלים לבו רוב כאולם לכלל דורש ומבקש, ובחכמתו הרבה הליך כנגד רוחו של כל אחד ואחד, סבל סבלנו וקיבל מנאכינו, שמה בשמחתנו ונתן עינו ולבנו לעינו, לעצמו די הרה לו בקבא דמוריקא, ואילו לאחרים דאג ללא נבול
שר צבא ה' שומר החותם בלי שום שניו כמקובל מדור דור שלא תכבה נזלת רבותינו מצוקי איך זיע"א, מקנא נקנת ר' ועומד בפרץ
מרא דכולא תלמודא שר התורה וגאון העונה רבינו הגדול מרן ראש הישיבה
רבי אשר ז"ל בנימין זאב הכהן ד'ויטש זצוקלה"ה
עלה בסערה השמימה ונתבקש לשיבה של מעלה
ביום המר והממור ט"ו לחודש כסליו הראי שחא
וכל בית ישראל יבנו את הישיבה אשר שרף ה'
הונצח ע"י תלמידו מקורבו הנאמן הרה"ג רבי יהודה צורף שליט"א

לעילוי נשמת אור העולם גאון הגאונים

שר התורה והיראה גאון העונה

מרא דכולא תלמודא עמוד האש שלפני המזבח רבינו הגדול מרן ראש הישיבה זצוקלה"ה
הונצח ע"י ירידתו הגדול הרה"ג רבי מרדכי גליק שליט"א
ולרגל שמחת תולדות בתו שתי' בשעסומ"צ
שיזכה לגדלה לתורה לבן תורה לחופה ולמעשים טובים

לעילוי נשמת אור העולם גאון הגאונים

שר התורה והיראה גאון העונה

מרא דכולא תלמודא עמוד האש שלפני המזבח רבינו הגדול מרן ראש הישיבה זצוקלה"ה
הונצח ע"י מקורבו הנאון רבי אריה קרלנשטיין שליט"א
ראש הישיבה איתו ורן מאיר"ל

לעילוי נשמת אור העולם גאון הגאונים

שר התורה והיראה גאון העונה

מרא דכולא תלמודא עמוד האש שלפני המזבח רבינו הגדול מרן ראש הישיבה זצוקלה"ה
הונצח ע"י ירידתו הרה"ג רבי דוב בער גרינר שליט"א

לעילוי נשמת אור העולם גאון הגאונים

שר התורה והיראה גאון העונה

מרא דכולא תלמודא עמוד האש שלפני המזבח רבינו הגדול מרן ראש הישיבה זצוקלה"ה
הונצח ע"י ידי מינו מקורבו הנאמן הרב הנאון רבי אליעזר אוריבך שליט"א
ר"ש ישיבת אור החיים ב"ב

לעילוי נשמת אומנו"ר אור העולם גאון הגאונים

שר התורה והיראה גאון העונה

מרא דכולא תלמודא עמוד האש שלפני המזבח רבינו הגדול מרן ראש הישיבה זצוקלה"ה
הונצח ע"י נכדו ירידתו הרה"ג רבי רפאל קרשניסקי שליט"א

לעילוי נשמת המחנכת הגדולה

הרבנית הנקדמת והחסודה
מרת חנה רחל ארפלן ע"ה
אשת הרה"צ רבי שמעון ארפלן שליט"א
אשר נעקד' ש בירי ימ"ש ברובת ליתת גנות ישראל
ביום ט"ו כסליו הראי שחא
ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י חתנה ירידתו הרה"ג רבי יודן בן שמעון שליט"א

לעילוי נשמת האשה החשובה הרבנית

מרת עליקא עטיל קרלינסקי ע"ה
בת הנאון רבי אברהם רפפורט זצ"ל דיין בר"צ לונדון
נלב"ע כ"ז כסליו תשנ"ח ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י בנייה ירידתו החשובים הרבנים הגאונים שליט"א

לעילוי נשמת הרב הנאון

רבי אליהו ז"ל יעקב ירוחם קצנלבון זצ"ל
נלב"ע כ"ז כסליו תש"ע

ולעילוי נשמת המנדין הירושלמי נדר נר ועומד בפרץ
הנאון הנדיק רבי שלום ז"ל יצחק הכהן שברון זצ"ל
נלב"ע כ"ז כסליו תשנ"ח ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י בני המשפחה שליט"א

הוקדש ע"י ירידתו הרה"ג רבי אפרים צבי דרומי שליט"א

בן הרב הנאון רבי שמעון דרומי שליט"א
ר"ש ישיבת אור החיים מודיעין עילית

וחתן הרב הנאון רבי יצחק יהודה אורן שליט"א
מחנכי תלמידי רבי הר"ם הכהן שמואל זיע"א
לרגל השמחת הגדולה והשרויה במעונו
בהיבט בנו הבר"ח משה נ"ו

לעול תורה ומצוות לקיימם כ"מצווה ועושה"
העילה לתורה התקיים בספ"ק ויש מניין אברים החיב ספיקו 1 וחותא א"י

דא רעוא מן שמיא שיזכה לעלות
במעלות התורה והיראה ומידות טובות
ויזכה הרה"ג שליט"א ללרות נחת וקדושה מכל יוצאי חלציו
בשמחה באושר בריחה ובכבוד וכל טוב
ולא תמוש התורה מפיו ומפיו ורעו עד עולם, אבי"ר

הוקדש ע"י ירידתו

הרב הנאון רבי יעקב אוריבך שליט"א
לכבוד המשחה הגדולה השרויה במעונו
באירוסיו בנו המופלג בתורה ויראה וכל מדה נכונה
ירידתו ענין הליכות ח"ח כמה אהרן אוריבך נ"ו
ממחיי ישיבת חבון הירושלמי - ישיבת ספיקו סלסום (א"ת פריא)
עב"ג הכוללת המוחללת תח"י

בת הרב הנאון רבי אליעזר צבי דויטש שליט"א
שיזכו לקשר של קיימא ולגנות בית נאמן בישראל
כשאיפתם התורה בדרך ישראל סבא
בנחת ובשמחה בשפע מרבה והצלחה וכל טוב
לתפארת המשפחות המפוארות ולהמשך כרם בית ישראל

הוקדש ע"י ירידתו תלמידו ומקורבו של רבינו הוררי שמואל זיע"א

הרב הנאון רבי נח אליהו הלוי ציטרנבוים שליט"א
לכבוד המשחה הגדולה השרויה במעונו
באירוסיו בנו המופלג בתורה ויראה וכל מדה נכונה
הבה"ח סבא אלעזר מנחם מן ציטרנבוים נ"ו
ממחיי ישיבת מודיעין

עב"ג הכוללת המוחללת תח"י
בת הרב הנאון רבי אברהם אליהו ארלי שליט"א
שיזכו לקשר של קיימא ולגנות בית נאמן בישראל
כשאיפתם התורה בדרך ישראל סבא
בנחת ובשמחה בשפע מרבה והצלחה וכל טוב
לתפארת המשפחות המפוארות ולהמשך כרם בית ישראל

לעילוי נשמת אור העולם גאון הגאונים

שר התורה והיראה גאון העונה

מרא דכולא תלמודא עמוד האש שלפני המזבח רבינו הגדול מרן ראש הישיבה זצוקלה"ה

הונצח ע"י ירידתו איש אמנו העוסק בצרכי ציבור באמנה הרב אליהו גולדשטוף שליט"א

לעילוי נשמת

הנה"צ רבי יצחק זאב
ב"ה אברהם יוסף מינצר זצ"ל
נלב"ע כ"ב כסליו תשס"ח

נתרם ע"י נכדו ירידתו שלוחא רובנן הרה"ג רבי בנימין מינצר שליט"א

לעילוי נשמת

ה"ה צבי ז"ל יעקב משה יעקער זצ"ל
ממקימי עולה של תורה בטהרה במדינת אוסטריה

נלב"ע כ"ז כסליו תשע"ח
הונצח ע"י נכדו ירידתו הרה"ג רבי משה הרמן שליט"א

לעילוי נשמת

ה"ה צבי ז"ל יעקב משה יעקער זצ"ל
ממקימי עולה של תורה בטהרה במדינת אוסטריה

נלב"ע כ"ז כסליו תשע"ח
הונצח ע"י נכדו ירידתו הרה"ג רבי משה הרמן שליט"א

קול נהי נשמע מציון איך שודדנו גדול כים שברנו מי ירפא לנו

מי יתן ראשנו מים ועינינו מקור דמעה על השבר הגדול אשר הושברנו עת השליך משמים ארץ תפארת ישראל ונפלה עטרת ראשנו שר צבא ד' אשר חירף נפשו מנגד ונתן כבודו למרמס למען קיום והצלת התורה והיהדות בדרך המסורה מדור דור

ובא דענמיה ומדברנא דאומתיה
הגאון הנורא שר התורה וגאון העונה
רבינו הגדול מרן ראש הישיבה רבי
אשר הכהן דויטש
זצוקלה"ה

אשר המשיך דרך אבינו רוענו רבינו הגדול ה"דרכי שמואל" ז"ע לרוממו להבדילו ולהפרישו מכל דעות טועות מטעות ותועות וליצוק בליבות בני התורה "רוממות" אשר קודש בעסק התורה ובשקיעות בלימוד ביראת שמים ושמיירת ההלכה בשיקול הדעת ובמידות טובות - כנגד רוחו של כל אחד ואחד בעמדיה איתנה על משמה ההשקפה והדרך המסורה מדור דור

וב"ה זכינו להביא בגלוינו מכבשונו בחיזוק התורה והדעות וכן נזכה להמשיך כשיטתא דשמיא ביתר שאת וביתר עוז

חומת בת ציון הווידי כנחל דמעה יומם וילילה
אל תתני פוגות לך אל תדום בת עינך

על הפרק

המשך מעמוד 1

זעקה גדולה, אני מבקש תפילה, כולם ביחד... נצעק: - 'אנא ד' הושיעא נא...' 'אנא ד' הצליחה נא...' [כאן זעקו כל הקהל יחד אנא ד' הושיעא נא אנא ד' הצליחה נא] הקב"ה יברך את עמו בשלום. עזבנו עכשיו את ה'סוכת שלום', הסוף... השמיני עזרת זה כבר המשך שישפיע ה'סוכת שלומך' על כל השנה, על כל החיים, ולרומם את קרן התורה... נתחזק אנחנו בלימוד התורה, ומה שיותר... - הקב"ה תובע מאיתנו, זה הושיעא, זה הושיעא, אבל הקב"ה רוצה שאנחנו נהיה יותר דבקים... דבקים בתורה... ולכבד חכמי התורה...

את ד' אלוקיך תירא לרבות ת"ח, עד שבא רבי עקיבא ראש תורה שבע"פ, והוא חינך אותנו ולימד אותנו... שמעון העמסוני פחד לומר זאת, לדמות בן אדם נברא כהקב"ה, עד שבא ר"ע ראש תורה שבע"פ - נקרא, משה רבינו ראש תורה שבכתב, ורבי עקיבא ראש תושבע"פ, ולו נאה ולו יאה... והוא שהגיע... לימד לנו 'את ד' אלוקיך תירא לרבות תלמידי חכמים'... לא משיגים מה זה ת"ח 'כאש אוכלה אש'... 'לרבות ת"ח'...

ועלינו לשמור לעשות ולקיים את דבריו באהבה, והקב"ה יגן עלינו שלא תהיה שום שליטה... והקב"ה יחזק... ואנחנו נשמור את עצמינו לא להיות מושפע... אנחנו ה'שומר ישראל שמור שומ קיום לעולם, וידעו אחינו התועים, - אם אנחנו נתעמק בזה יותר גם הם יבינו... ש'אין לנו שיעור אלא התורה הזאת, זה מה שיש לנו... לא אשר בשם ישראל יכונה... אנחנו נתחזק בתורה לעמוד על נפשינו לא להימשך ולא להגרר... הקב"ה יערה עלינו שיתרבה התורה, ומלאה הארץ דעה את ד', ואם נתחזק בזה - איש לרעהו, להרבות אהבה ואהבה שלום ורעות, זה יביא שהקב"ה יחיש וימהר את הגאולה השלימה במהרה בימינו, אמן אמן.

ולמי שיש אונניים היה צריך לשמוע, 'בת קול יוצאת בכל יום ויום על עלבונה של תורה, יש עלבונה של תורה יותר מזה?... קשה, קשה להאריך הרבה, ח"ו זה... אבל אי אפשר, אי אפשר לעבור כזה דבר בשתיקה, וכל אחד מיוחד לו... ולחנך את בניו ואת בנותיו הקטנים עם הגדולים... להבין פה גדול הדבר שקורה... עכן היה אחך, והקב"ה אמר 'חטאו ישראל', על כל כלל ישראל... אם שותקים על דבר כזה זה נורא נוראות!... חוץ מיאבזירייהו', עוד דברים שקשה לפורטם... זה נורא נוראות לכל כלל ישראל... זה המעט שאני יכול לעשות, וגם זה צריך לעשות יותר בשלימות, להרחיב [להחריף] את הדברים, אבל הדברים בעצמם זועקים עד לב השמים ממש ממש!...

תורה, התורה חוגרת... התורה... לקחת את הת"ח, שזה הרבה יותר מזה, וכמו שאמרנו, לא שכח ת"ח כזה - תורה ויראה ועונה ביחד, והתורה עם עמקות ובהירות, כל התורה עד להפליא!... והקב"ה יוסיף... יוסיף לו, ויחזק ויגבור, שיהא בריא ושלם בשלימות וימשיך בעבודת הקודש שלו, להמשיך ללמוד תורה וללמד תורה ולהרביץ תורה, תורה ויראת חטא, ואשרי העם שככה לו שיש בתוכו אחד שמרביץ תורה כזה... בדורות האחרונים שיש הרבה הסתר לא מצא השטן הוא היצה"ר וכו' למצוא במי לפגוע... זה פחד פחדים!...

היום אנחנו במצב שנתמלא הארץ קרעים קרעים כמו שחז"ל אומרים... אבל לא צריך... אסור להתקרר מזה, אסור לנשום שום קרירות! זה נורא נוראות! נמס כל לב...

ואין לנו אלא להתחזק לעצמינו, וגם להשמיע קול צעקה וזעקה, 'יבואו וישמעו אחי עוד יותר, כי ד' הטובה עליהם, שזה דבר הפוגע בנשמת שמתה של האומה... בזמן כזה שרבים קמים עלינו... ומה שנשאר הרי

רוממות זכרון

הרה"ג רבי צבי שוב שליט"א

לא עם המון העם, בגלל שהמון העם אינו שומע. ואם העם אינו רוצה לשמוע, אז מוכרחים יראי ה' להדבר עם רעהם. וכדאיאת: הלא הזקן אומר... "ואם ראית דור שאין התורה חביבה עליו כנס שנא" עת לעשות לד' הפרו תורתך." ופי' רש"י: שם: "שלא תטיל תורה לבזיון". ואם העם אומר: שוא עבוד אלקים, ומה בצע כי שמרנו משמרתו - אין כדאי לדבר עמם תורה, רק יראי השם בלבד הנמצאים בכל עיר, מצוה עליהם להתארגן לחזק איש את רעהו לעבודת ד'. אחים וידידים! אנו חיים כדור, שאין התורה חביבה עליו, ישנם הרבה פורקי עול, שנאת הדת גדלה מיום ליום. חותרים ללא הרף תחת יסודות וקיום העם היהודי, "וימים רבים לישראל ללא אלקי אמת, וללא כל מורה וללא תורה... ובעתים ההם אין שלום ליוצא ולבא כי מהומות רבות על כל יושבי הארצות. וכתתו גוי בגוי ועיר בעיר". הסכנה נוראה, המהומה גדולה, מצוקת יראי ד' גדולה עד למאד. וחייבים אנו להתחזק בעבודת ד' ולהאבת התורה דרך התארגנותו באגודת אחת. ואי קוויים בנו: "ויקשב ד' וישמע ויכתב בספר זכרון לפניו ליראי ד' ולחושבי שמו", לא אמר סתם יראי ד' וחושבי שמו, אלא ליראי ולחושבי, וזה, מכיון שבזמנים כתיקונם אין הדבר קל כלא ולקח להתכתב בספר הזכרון כירא ד', לכך זוכים אך ורק אנשים בעלי מדרגה גבוהה. אבל בזמנינו, כשנתרבו פורקי העול גם אלו המתאמצים להיות עובדי ד' ואוהבי תורה, יכולים ליחשב כיראי ד' וחושבי שמו, כל מי שיראת ד' נגעה בלבבו, כבר נחשב ירא ד' ושלם בכל הן אמת, העבודה רבה עד למאד, אבל גם השכר שמשלם ד' לעובדי ד', הוא בזמנים אלו לאין ערוך לזמנים ההם. אם כיום מחירי של טבעת זהב פי מאה מאשר בזמנים עברו, אין זה משום שהזהב נתייב, אלא משום שנתמנה מציאות הזהב בעולם. בעוונותינו הרבים מתרבים פורקי עול, ועל כן כל מי שמתגבר ומתחזק בעבודת ד', יהיה מאה פעמים יותר ממה שהיה בזמן קדום. ואם אין כהן ומורה, אין תורה, אין מלך להתחזק בעצמכם, ואל ירפו ידיכם, כי שכרם הרבה מאד, כיום השכר גדול יותר.

פֶּהן מוֹרָה וְלֵאל תוֹרָה; וְיִשָּׁב בְּצַר לוֹ עַל ה' אֱלֹקֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּבְקֹשׁוּהוּ וַיִּמְצְאוּ לָהֶם; וַעֲבֹתֵיהֶם הָיָה אֵין שְׁלוֹם לְיוֹצֵא וְלִבְאֵי פִי מְהוֹמֹת רַבּוֹת עַל כָּל יוֹשְׁבֵי הָאָרְצוֹת; וַכִּתְּבוּ גוֹי בְּגוֹי וְעִיר בְּעִיר כִּי אֱלֹקִים הִמָּמָם בְּכָל צָרָה; וְאָתָם חָזְקוּ וְאֵל יִרְפוּ יְדֵיכֶם כִּי יֵשׁ שָׂכָר לְפַעֲלֵתְכֶם: (דבה"ב טו,ז).

וביאר המצודות: אבל אתם כאשר החילתם לאחוז בדרכי ה' חזקו בה ואל ירפו ידיכם ממנה לעובה. הרבה שכר נכון לפני המקום ליתן גמול פעולתכם: והמלבי"ם כתב: ואתם. ששבתם אל ה' ושב השגחת ה' עליכם להניח לכם ע"י שדרשתם אותו: חזקו. בעבודת ה': ואל ירפו ידיכם. להוסיף אומץ כי המלאכה רבה והשכר הרבה: כי יש שכר לפעולתכם. הפעולה הוא העסק בדבר אף שלא גמר הדבר כו'. כי המלאכה אין לה קצבה בכ"ז תקבלו שכר בעד העסק, כי לא עליך המלאכה לגמור ולא אתה בן חורין להבטל ממנה:

וכתב מרנא החפץ חיים (חומת הדת הקדומה) לאחר שבמאי פסוקים אלו: וכבר ניבא עזריהו בן עוזד הנביא כו' על דורות העתידות בין לענין הנהגתם ובין לענין עונשם ונקח מזה מוסר לענינינו. וראה אחי כי חלק גדול מדבריו נתקיים בימינו והגם כי עובדים אלהים חיים אבל יתר הדברים נתפרה מאוד בעו"ה וע"כ בא עלינו כל המצוקות והתלאות. אכן יש גם ניהומים גדולים בדבריו שאמר וישב בצר לו וגו' וכעין מה שכתוב בתורה ג"כ בפרשה ואתחנן בצר לך ומצאוך כל הדברים האלה באחרית הימים ושבט עד ה' אלקיך וגו' ואתא במדרש שהוא קאי על זמן הגאולה הירא אנו רואין בחוש שבזמן שיתקיים וכתותו גוי בגוי ועיר בעיר וגו' יהיה אז התעוררות התשובה ויקויים ויבקשוהו וימצא להם. ועוד סיים הנביא ואמר ואתם חזקו ואל ירפו ידיכם כי יש שכר לפעולתכם ור"ל בעבור שיש הרבה שטרם מן הדרך אותם הנותרים צריכין להתחזק ולא לרפות ידים משום זה וצריכין לידע כי יש להם שכר עבור זה ואף שמתמיד יש ג"כ שכר למקיימי התורה אבל כעת השכר גדול ביותר ואף שהנביא אמר זה לאסת זה שייך ג"כ לענינינו שצריך להתחזק בכל עוז להקים דת ה' ויהיה שכר לפעולתינו בזה ובבא.

וכה כתב עוד החפץ חיים "וימים יודעים! מה גדול אויבם החודרת טבת תפוט": אהים ה' הנביא אומר: הזמן הזה, מה נורא העת הזו, בה אננו חיים. הנביא אומר: "אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו". אל רעהו יתיקא, אבל

ימים רבים לישראל... וללא פתן מורה וללא תורה

הייתי שם בשעת הלוייה, הייתי הביחל הישיבה למרגלות ארון הקודש המוזהב, כאשר המיטה מונחת למרגלות הישיבה ע"פ צוואת רבינו זי"ע, כשבבל התפילה שאג בקולו את מזמור פ' שבתהילים, ואת הפסוק "למה פרצת גדריה וארזה כל עוברי דרך", נזכרתי שאך לפני 33 שנה, עמד כאן רבינו הגדול מרן הרב שך זי"ע בארון הקודש וזעק על שמירת הדרך ושמואל על כל המשתנים מכך, שום סטיות. ומאז עד היום האם נשאר איזו גדר שלא נפרצה בכל תחום שהוא, בגזירת הגיוס, בחינוך, בחיבור עם ההסתדרות, בחיבור עם הגוש ה"אמוני", ועוד. והחזן ממשיך "הבט שמשים וראה ופקוד גפן זאת" - חשבתי שוב על כל הגדרים [כמו פעם] שהקים רבינו הגדול הדרכי שמואל זי"ע, ואחריו קם החזיק רבינו רבי אשר זי"ע לשמור את כל הגדרים בדיוק בדרך שהתווה רבינו זי"ע ללא נטות ימין ושמואל על כל המשתנים מכך, - נטה שכמו לסבול, נתן גוו למכים ולחיי למורטים. אכן רבינו אשר זי"ע יכול לעלות בשלחה לשיבה של מעלה לומר לרבותינו זי"ע "עשיתי שליחותכם". ולאחר מכן יצא מסע הלוייה האדיר אשר הרחובות שחרו מהמון העם לחלוק כבוד התורה, כנטילתה כן נתינתה, כבוד התורה בעיר בני ברק, כן, בני ברק כבר מזה עשר שנים מאז הלויית מרן הרב וואנר זי"ע לא זוכרת כזה מעמד כבוד התורה של כנתינתה ללא כוחות תומאה, ללא כוחות תומאה, ללא כלי תומאה, ללא כוחות תומאה של כל מרעין בישין, כן כמו שנינתה ללא כל כוחות תומאה כך נטילתה, ואם יש כל הנ"ל לא בהכרח זה לא כנתינתה והדברים נוראים... ואכן תמות נשתינתה ירא כנתינתה אחריתי כמוהו, כידוע מה שאומרים אם כל החיים חיים כמו... אז גם כמיתתה... הלוייה המקפת את כל ההנהגה במשך החיים, אם במשך החיים העמידו גדרים בפני כל פורצי גדר אז הלוייה היא כנתינתה כן נטילתה.

"וְאֵתָם חָזְקוּ וְאֵל יִרְפוּ יְדֵיכֶם כִּי יֵשׁ שָׂכָר לְפַעֲלֵתְכֶם"

מה התפקיד שלנו כעת? - נבואה הנצרכה לדורות נכתבה: וְעִזְרוּהוּ בֵּן עוֹדֵד הִיָּתָה עֲלֵיו רוּחַ אֱלֹקִים; וַיֵּצֵא לְפָנָי אֶסָא וַיֹּאמְרוּ לוֹ שְׂמַעוּנִי אֶסָא וְכָל יְהוּדָה וּבְנֵימִן ה' עִמָּכֶם בְּהוֹיָתְכֶם עִמּוֹ וְאֵם תִּדְרָשׁוּהוּ יִמְצָא לָכֶם וְאֵם תַּעֲבֹבוּהוּ יַעֲזֹב אֶתְכֶם רַבִּים לְיִשְׂרָאֵל לֹא אֱלֹקֵי אֲמֵת וְלֵאל

הלב שותת הומה וגועש, מסרב להאמין את גודל השבר הגדול, והחלל העצום שנפער ונכרה בעולם כולו בכלל ובעולם התורה בפרט, עם הסתלקותו לישיבה של מעלה של מורי ורבי רבינו עטר שר התורה והיראה עמוד האמת והענוה הגאון החסיד האמיתי מרא דכולא תלמודא מרן רבי אשר הכהן דויטש זצוקלה"ה, יתמות שהולמת בראש ללא הפוגה, קול נהי ובכיה שלא פוסקים מרדת, איך נפלו גיבורים, הארי החי במלחמתה של תורה והעמדת היהדות, קולו המתגבר בפלפולי דאורייתא לא מש מן המחשבה, מראה הליכתו הלך ושוב בתוככי החדר אחוז שרעפים ושקוע ראשו וכולו בקושיא המטרידה את מחשבתו הטהורה, לא כלה ונלאה מן העיניים, מידותיו הנעלות והמושלמות בכל קנה מידה נשגבה עדיין מפעיומות את ליבנו, דקדוק הלכה בכזו חביבות וישרות שלא נמצא גם בדורות קודמים, גאונות וחריפות שלא מן הנמצא כלל, וראיתי הרבה פעמים איך שביטלו גאוני הדור את דבריהם בתלמוד תורה מפניו. בדבריו העמוקים מיני ים צריך להתבונן ולעיין עיון רב, ועולה על הכל השקיעות הנוראה וההתמדה המיוחדת וביטול כל החומר כולו מפני העיקר, בכל פעם שלמדנו ראינו את דברי הנאמר כי הם חיינו וארץ ימינו ובהם נהגה יומם ולילה מתקיימים בו בכל עת ושעה. ותמיד לאחר שיצאתי מלימוד איתו היתה למשך זמן מה הרגשה עילאית שבזה לכל החומריות, ותחושה ברורה לאן אנו רצים ולאן הם רצים.

'תורה תורה חגרי שק והתפלשי באפרים, אבל יחיד עשי לך ומספד תמורים על תופשי משוטין ופורשי מכמורים מלחין וחובליך במים אדירים עורכי מערכך מישרי הדורים מפענחי צפוניך ומגלי מסתורים מי יקצה בגבעות ומי יסתת בהרים ומי יפרק הויות ומי יתרץ שברים מי יפליא ניריות ומי יערוך נדרים מי יסדד מעמקיך וחתו אכרים ומי ילחם מלחמתך וישוב לשערים כלי מלחמה אבדו ונפלו גבורים אשריהם משכילים כרקיע וזהירים במנוחות שלום נחו ישרים אוי ואבוי שוד ושבר לנותרים למדיבת נפש וחבלים וצירים.'

נדמה כי זו הקינה ייסד הפייטן כדברי הספד נהי וקינה על רבינו זצוקלה"ה. לחזות ולהתפעל בכל יום כחדשים איך סוגיות חמורות שבש"ס וסבוכות בפי הלומדים לפתע באור בוחק נשטפים, כל הרואה אומר ברקאי. אזכרה אלוקים ואהמיה, יום פקידה נוראה, ט"ז בכסליו יום המר והנמהר שהתורה נתאלמנה, בהילקח בחירי אנשי אמה, ה"ה רבינו מרן שר התורה גאון הענוה, על תופש משוטייך אייליל יומם ולילה, גדול כיס שברנו מי ירפא לנו, מי יורה דעה ומי יבין שמועה, גאונים וראשונים בוכים מי יעמול ויקיז דמו על הבנת דברינו, רבותינו הש"ך והחוות דעת שכל דבריהם לא אניס קדם רבינו מיללים מי ישחיר פניו לכיין לאמת דברינו. היאך אבדו כלי מלחמה, בפרט בעת שלהי הגולה, אוי נא לנו כי חטאנו, לכך נפלה עטרת ראשינו, אוי נא לנו כי מרדנו, נוטל ממנו הדרת גאוותינו, איה סופר איה מונה, דל הקולמוס מלהביע איה הקלף שיכיל גדול שבענקים כזה, על חורבן הקודש והמקדש, אספוד בכל שנה מספד חדש, ייסורים נוראים כחול הים, הלא לשמע אוזן יקפא הדם, אוי לה לספינה שאבד קרבנטה, ישמעינו סלחתי נורא עלילה, שלח תשבי מהרה לעם סגולה.

רבינו הגדול על מי נטשתנו מי יורה דעה ומי יבין שמועה, הרבה מעות יש לנו ואין לנו שולחני להרצותן, מי יורה דעה בסוגיית קודש הקודשים

תלמודו ההגדולי אברהם ישעיהו ברמן שליט"א

של רבינו זצוקלה"ה איזהו נשך ואיזהו תרבות, שהיתה משוש חייו, ותמיד כאשר ניגש ללמוד

קינת איזהו נשך

איכה ישכתי בך, סוגייתו האהובה
עם סילוקו של שר התורה, גאון המחשבה

קראתי לצורי, וקולי לא ערב
אוי, כי ככה נר הדולק במערב

דרכי מבואותיי, דויות ואבלות
מבלי כא הארי החי, אותם לחלות

מי יורה דעה, כנככי עניני עסקא
ומי יבין שמועה, במעמקי סוגיית פסקא

מי ישתכר מיני, במשעולי חביאת דמרא
ומי יצמא למימי, במעיני משכנתא דסורא

מי יערב דברי עליו, בסוגיית ערב
ומי יפענח צפוני, וסכרתי לקרב

מי יפרק הויות, כשבילי דטרשא
ומי יסתת ויבאר, כל דבר הנקשה

מי לא ימאס בדברי, גם בשנותו מאות ואלפים
ומי יכין דברי לאמיתה, ככסף צרופים

מי יגלה מסתורי, ויסיר הסוואה
ומי ישקול סכרתי, במדידת סאה בסאה

מי יגדד שינה מעיני, לסתת כגבעות
ומי יצלול אל העמקים, לישר הדורי

מי כדרידה אוקיר, לשבח כל תלמיד לגדלו
ומי יקרב כל אחד שאין לו, כיש לו

מי יצא בשערים, ירחיק נדוד, לפסוק על פירותי
להשקות הצאן הנבוכד והסבוכד בסכרתי

מי ישתעשע בתורת, וימצא בי מנוח
הייתי כאלמנה, לא מצאה מנוח

סוגיא לעולם לא

אזל בתר מעיקרא אלא תמיד בתר השתא, בכל עת שניגש ללבו עומקה של סוגיא תמיד התחיל ללבו וללמוד כביכול זו פעם הראשונה, ומי יבין שמועה איזו היא סברא ישרה ואיזו היא סברא שאינה ישרה.

רצון ד' בשלמות

ואמנם רבינו מרן זצוקלה"ה ציוה שלא להספידו, אבל האמת שבדיעבד אפשר לומר שמכל מקום לא היינו יוצאים ידי הספד הראוי, כי רק רבינו הוא זה שיכל להספיד את עצמו ולהגדיר את כל מסכת החיים, שהיא מסכת התורה והגדולות ביותר בכל הדורות האחרונים. אבל אכן מתוך הדברים שנאמר ע"י בנו הג"ר רפאל שליט"א אזי אכן רבינו באמת הספיד את עצמו, והגדיר בשני מילים את כל עבודת ה' שלו, - "בלי התחכמויות"... זה בדיוק היה רבינו, איש ישר. בלי שום התחכמויות, גם כשלא נח, גם כשלא נעים, גם כשה לא משתלם, יש את רצון ה' ותו לא מידי, בלי התחכמויות. וכדברי הרמב"ם סוף הל' שמיטה ויובל, 'והלך ישר כמו שעשהו האלקים ופרק מעל צוארו עול החשבונות הרבים אשר בקשו בני האדם הרי זה נתקדש קדש קדשים'. רבינו קודש הקדשים זצוק"ל נסתלק לבית עולמו ישר כמו שעשהו האלקים, בלי התחכמויות והוראות היתר למיניהם בכל נושא

עמוד האמת

אזל גברא דמסתפינא מיניה, - מכיון שרבינו זצוק"ל היה עמוד האמת ומעולם לא סטה ממנה ימין ושמאל, האמת היתה נר לרגליו בכל הנהגותיו. וזהו גברא דמסתפינא מיניה משום שהוא היה כמו ראי שמעמיד את האמת לאנשים מול עיניהם. מלבד מורא רבו הרגיל, ידעו שאצל רבינו יש רק דבר אחד בלבד - אמת! והרבה פעמים אנשים הולכים לשאול לא בשביל לקבל את התשובה האמיתית, או שאנשים מכניסים כבר את התשובה בשאלה, או שמחסירים פרטים, אבל את האמת החבויה בתוכם הם לא מוציאים... אצל רבינו, - בכל אופן שהצגת את השאלה בחדות שכלו ופקחותו העמוקה הוא הבין ישר את לב העניין, הוא ידע בדיוק מה עיקר ומה טפל, והעמיד את זה כהרף עין לעיני השואל. - זהו גברא דמסתפינא מיניה, זה לא סתם פחד, זה פחד שיש לאנשים מהאמת, והוא ידע ודרש לנהוג רק על פיה.

כך גם בלימוד התורה היה מפעים לראות בכל סוגיות הש"ס, ובעיקר בסוגיות ריבית שהיו חביבות עליו מאד, איך שהוא מאזין בקשב רב לדברי האברך הצעיר, ואם היתה איזו נקודה שהוא אחז שהיא אמת בדבריו מיד הוא חזר בו בענווה ובפשטות שהלוואי שאנו מועטי הידע וההבנה נשיג חלקיק ממנה. והכל משום שביקש לדעת את התורה לאמיתה, אז היה רוצה ודורש לשמוע מכל אברך או בחור את חוות דעתו שמא מכך תתברר האמת של הסוגיא.

וכמה פעמים אמר לנו [למדתי איתו בחברותא סוגיות ריבית יחד עם ידידי הג"ר מרדכי קנר שליט"א] מה אתם אומרים על שאלה כזו וכזו בעניני ריבית, לא פג מההרגשה תחושת ההתפעלות, שיושב לפנינו מרא דכולא תלמודא בכלל, ומרא דשמעתא דריבית בפרט, ושואל אברכים צעירים מה דעתם בסוגיא זו או בשאלה זו... מלבד הענוה העצומה ביקוש האמת היה נר לרגליו.

באחד הפעמים שלמדנו הוא אמר לי על איזה סוגיא שהרשב"א בתשובה מדבר מזה, וחיפשו הלך ושוב ולא מצאנו שמדבר מהנקודה הזו, אז מיד אחרי שחיפשנו אמר רבינו כנראה שטעיתי, אך אני ידעתי שאם רבינו אמר שיש אז צריך חיפוש מדוקדק יותר, ובאמת מצאתי את דבריו בתשובה שעוסקת בעניין אחר לגמרי, ולשבוע הבא הראיתי לו ושחמ מאד. אבל זוהי גדלות - להגיד מיד טעיתי, ולא לנסות לומר כל מיני תירוצים...

רבינו היה נהנה מסברא ישרה מאד, וגם מתירוץ טוב, אבל המעמד הנורא היה תמיד כאשר מישהו הצליח להעמיד קושיא חזקה, זה היה תופס אותו בכל ר"מ"ח אבריו ושס"ה גידיו, היה יכול להתהלך כמה שעות ולדון רק על קושיא אחת! - של תלמיד... ואין צורך לפרט את מהירות המחשבה הנוראית והעמוקה גם יחד של רבינו.

הרבצת התורה היתה גם מושתתת על אמת, בזמן שמסר את השיעורים בישיבת מיר היה צריך לנדוד מבית מדרש לבית מדרש, עד שבשל כך השתתפו ציבור יותר קטן בכל שיעור, וכל זה בטירחא מרובה לבוא מבני ברק ולאבד את זמנו היקר, ועם כל זאת לא הפסיק לבוא...

זכורני שאמור"ר שליט"א נחלה במצב קשה, זה היה בשנת תשע"ד, בעת שרבינו מסר שיעורים בריבית בישיבת מיר, ואז ערכתי והוצאתי אותם לאור בישיבה. והגעתי לרבינו אחרי הצהריים עם הידיעה על חליו של אממו"ר שליט"א, וביקשתי ממנו אם יוכל לדבר עם הרב פירר היות והרופא אמר המצב קשה מאד. ענה לי רבינו שידע היטב שבאתי מירושלים במיוחד, כעת זה קבלת קהל שהוא עונה למי שפנה אליו במשך היום, אז הוא לא יכול להתקשר עכשיו, זה חב

אל ישנה אדם בנו בין הבנים

וישראל אהב את יוסף מכל בניו פי בן זקנים הוא לו, ועשה לו כתנת פסים (לז,א)

[א] אמרו חז"ל (שבת י:): "לעולם אל ישנה אדם בנו בין הבנים, שבשביל משקל שני סלעים מילת שנתן יעקב ליוסף יותר משאר בניו - נתקנו בו אחיו, ונתגלגל הדבר וירדו אבותינו למצרים".

עד עתה הכרנו שני דברים שנקראים בתואר "תולדות" - האחד, תולדות בשר ודם, בנים ובנות; והשני, תולדותיהם של צדיקים מעשים טובים (רש"י ו, ט). וכאן למדנו דבר שלישי שנקרא בתואר "תולדות", והוא מהלך גלגולי החיים.

[ב] שלשה מיני גלגולים מתגלגל האדם בימי חייו: האחד במצבו האישי, בתחילה הוא בן, אחר כך נער, בעל, אב, וסב; השני במקומו, שבתחילה הוא סמוך על שולחן אביו, ואחר כך שורר בביתו.

והשלישי בהליכותיו, וכמו שכתב בספר דגל מחנה אפרים (פרשת מסעי) בשם הבעל שם טוב: "שמעתי בשם אא"ז זללה"ה, כי כל המסעות היו מ"ב, והם אצל כל אדם מיום היוולדו עד שובו אל עולמו. כי מיום הלידה והוצאתו מרחם אמו הוא בחינת מצרים, ואחר כך נוסע ממסע למסע עד בואו לארץ החיים העליונה. ובודאי נכתבו המסעות בתורה להורות הדרך הישר לאיש הישראלי לידע הדרך אשר ילך בה כל ימי חייו ליסע ממסע למסע".

וכל המסעות: שהאדם עובר בימי חייו, הכל נכלל בתורה, וכמו שכתב אדונינו הגר"א מוילנא (סד"צ פ"ה): "כל מה שכתוב באבות, ומשה, וישראל, כולם הן בכל דור ודור, שכולם מתגלגלים ניצוצותיהם בכל דור ודור, וכן כל מעשיהם מאדם הראשון עד סוף התורה הוא בכל דור כידוע למבין, וכן הוא בכל אדם ואדם לבד".

[ג] ולפי הדרך שבה האדם מקבל את המצב שהקב"ה קבע לו בכל 'מסע' - כך נוהגים עמו מן השמים, וכמו שכתב רבינו בחיי (במדבר לג ב): "נמנו המסעות בשמותם להורות שהכל תלוי כפי מחשבתם של ישראל בהקב"ה - כשהיו זכאים ועושים רצון השם והיו נוסעים ממחשבה רעה לטובה, היתה מדת רחמים שעליהם מרחמת ומגינה עליהם, ולכך 'ויחננו בהר שפר' 'ויחננו במתקה'; וכשהיו חוטאים ונוסעים ממחשבה טובה לרעה, היתה מדת הדין שעממה מתוחה כנגדם להענישם, ולכך 'ויחננו בחרדה' 'ויחננו בדפקה' 'ויחננו במרה'".

"ועל זה אמרו בירושלמי: כשהיו מתלוננים ישראל במסעות היו השומרים טובים במחנה מפחד בלילות. ביארו לנו בזה, כי כשהיו מתלוננים במסעות ומסיעים מחשבתם, היו המידות ההולכות עמם יומם ולילה פועלות בהם הן לטוב הן לרע, הכל כפי מחשבתם".

[ד] ומה שנקראו גלגולי החיים בשם "תולדות", נראה שבא ללמדנו, שכשם שהתולדה בתחילת יצירתה נסתרת ונעלמת, ומתפתחת והולכת כל ימי ההיריון בסמוי מן העין, ורק לבסוף בעת הלידה מתגלית בשלימותה ובתפארתה. - כך גם בגלגולי הליכות החיים - בתחילה הם נסתרים מעין האדם ומבהנתו, ורק בסופם הם נגלים בתפארת תכליתם.

ועל כך הצטווה האדם (דברים יח, יג) תמים תהיה עם ה' אלהיך, ופירש רש"י: "התהלך לפניו בתמימות, ולא תחקור אחרי העתידות". והיינו, שכאשר מתחדש על האדם גלגול חדש מגלגולי החיים, אל לו לצפות להבין מתחילה למה מכוונים הדברים, כי תחילת הדרך היא נסתרת בבחינת הריון, והתפתחות הדברים מכוסה מן העין, ורק בסופה ילמד על תכליתה. ואמנם מדברי רבינו בחיי למדנו שביד האדם להמתיק את הגלגולים או ח"ו להקשות עליהם, והכל תלוי במחשבתו ואמונתו.

ועל כך הצטווה האדם (דברים יח, יג) תמים תהיה עם ה' אלהיך, ופירש רש"י: "התהלך לפניו בתמימות, ולא תחקור אחרי העתידות". והיינו, שכאשר מתחדש על האדם גלגול חדש מגלגולי החיים, אל לו לצפות להבין מתחילה למה מכוונים הדברים, כי תחילת הדרך היא נסתרת בבחינת הריון, והתפתחות הדברים מכוסה מן העין, ורק בסופה ילמד על תכליתה. ואמנם מדברי רבינו בחיי למדנו שביד האדם להמתיק את הגלגולים או ח"ו להקשות עליהם, והכל תלוי במחשבתו ואמונתו.

ועל כך הצטווה האדם (דברים יח, יג) תמים תהיה עם ה' אלהיך, ופירש רש"י: "התהלך לפניו בתמימות, ולא תחקור אחרי העתידות". והיינו, שכאשר מתחדש על האדם גלגול חדש מגלגולי החיים, אל לו לצפות להבין מתחילה למה מכוונים הדברים, כי תחילת הדרך היא נסתרת בבחינת הריון, והתפתחות הדברים מכוסה מן העין, ורק בסופה ילמד על תכליתה. ואמנם מדברי רבינו בחיי למדנו שביד האדם להמתיק את הגלגולים או ח"ו להקשות עליהם, והכל תלוי במחשבתו ואמונתו.

אין שלווה לצדיקים בעולם הזה

וישב יעקב בארץ מגורי אביו בארץ כנען (לז,א)

[א] כתב רש"י: "ביקש יעקב לישב בשלוה, קפץ עליו רוגזו של יוסף; צדיקים מבקשים לישב בשלוה, אומר הקב"ה: לא דיין לצדיקים מה שמתוקן להם בעולם הבא, אלא שמבקשים לישב בשלוה בעולם הזה?".

טענה זו מרומזת בלשון הכתוב "בארץ מגורי אביו", כלומר, יצחק אביו היה בבחינת "גר" בארץ, ואין לך רחוק מן השלוה כמו הגר. ואכן, מבואר ברש"י (טו, יג) שמנין ארבע מאות שנות הגירות והגלות התחילו משנולד יצחק אבינו. ואם כן היה ליעקב ללמוד מאביו שעדיין לא הגיעה השעה לחיות במנוחה ובשלוה.

[ב] ה"יעונש" ליעקב אבינו על בקשת השלוה היה ש"קפץ עליו רוגזו של יוסף", וכוונת הדברים מבוארת במדרש (תנחומא ב), שעל ידי צערו ודאגתו לגורלו של יוסף, היה יעקב בצער ונסתלקה ממנו השכינה.

ויש להבין מה השייכות בין ה'יעונש' למעשה, שהרי כל מידותיו של הקב"ה מידה כנגד מידה הם (סנהדרין ב, ז), ואם כן, יש להתבונן מה השייכות בין 'בקשת השלוה' ל'סילוק השכינה', וכיצד הם עומדים זה כנגד זה.

[ג] והנה, ממה שאמרו שהשלוה בעולם הזה אינה ראויה לצדיקים, משמע שהיא כן קיימת אצל הרשעים, וכך מפורש במדרש (ילקוט תהלים ס" תתח) "פי קנאתי בהוללים שלום רשעים אראה - ראיתי שלוותן של רשעים והייתי מקנא" (וע"ע בילקוט דברים ס"י תתצח).

ויש להקשות: הרי במקומות אחרים נראה שדוקא אצל הרשעים אין שלווה, כמו בכתוב (ישעיה נז, כ) "והרשעים פים נגרש פי השקט לא יוכל ויגרשו מימיו רפש וטיט", וכן אנו רואים בעינינו שאין לרשעים מנוחת הנפש כלל. ואדרבה, המציאות היא שרק הצדיקים זוכים למנוחת הנפש ואפילו בהיותם מסובלים ביסורים!

על כרחינו צריכים אנו לומר שיש שני מיני שלווה: שלווה הגוף, ושלווה הנפש. 'שלווה הגוף' קיימת רק אצל הרשעים, וכלשון המדרש (שם) שהם "יושבים השקט ובטח ובתיהם שלום מפחד", ואילו 'שלווה הנפש' קיימת רק אצל הצדיקים, העומדים תמיד לפני מלכם הכל יכול שמנהיגם תמיד כרצונו לטובתם, ויודעים מה מוטל עליהם לעשות בכל רגע ובכל מצב.

ונמצא שיעקב קינא ב'שלווה הגוף' של הרשעים. אלא שבעוד הם משתמשים בה לענג את עצמם ולהכעיס את בוראם, יעקב ביקש אותה כדי להגיע להשראת השכינה במדרגה עליונה יותר, בדומה לעולם הבא שבו 'צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם ונהנים מזיו השכינה' (ברכות יז). והשיב לו הקב"ה שאין הנהגה זו מתאימה לעולם העבודה.

[ד] מתנה, יתבאר היטב הקשר בין ה'מעשה' של בקשת השלוה ל'יעונש' של סילוק השכינה, כי אמרו חכמים (סוטה ט). "כל הנותן עיניו במה שאינו שלו - מה שמבקש אין נותנין לו, ומה שבידו נוטלין הימנו".

וכן כאן, כשביקש יעקב השראת שכינה במדרגה שאינה שייכת לעולם הזה, הפסיד גם את השראת השכינה שהיתה לו עד אותה שעה. ועלינו ללמוד מאבינו יעקב, לקבל בסבר פנים יפות כל הנהגה שהקב"ה שולח לנו, ולא לקנא ב'שלווה הגוף' של הרשעים. ועתיד הקב"ה לשלם שכרנו ולתת לנו שלווה רוחנית בעולם שכולו טוב (ראה מנחות מד.).

גלגולי האדם בימי חייו

אלה תלדות יעקב, יוסף בן שבע עשרה שנה ה'ה רעה את אחיו בצאן (לז,ב)

[א] הכתוב מתחיל ב"אלה תלדות יעקב", ולבסוף כותב רק את תולדות יוסף בלי יתר

'תורה תורה חגרי שק והתפילי באפרים אבל יחיד עשי לך ומספד תמרורים על תופשי משוטיך ופורשי מכמורים מלחך וחובליך במים אדירים עורכי מערכך ומיישרי הדורים מפענחי צפוניך ומגלי מסתורייך מי יקצה בגבעות ומי יסתת בהרים מי יפרק הויות ומי יתרץ שברים מי יפילא נזירות ומי יערוך נדרים מי יסדד מערכיך וחתו אכרים מי ילחום מלחמתך וישוב לשערים כלי מלחמה אבדו ונפלו גיבורים.'

בעוונותינו הרבים נלקח מאתנו רבינו הגדול זצוק"ל הלווח הגדול במלחמתה של תורה מתוך עמל ויגיעה נוראים שבעבוד כל כחות הגוף והנפש לעומקה של תורה וגילוי סתריה ומכמניה, ובשנותיו האחרונות התנשא כגבור מלחמה גם בהעמדת הדת על תילה וגדירת פרצות הכרם, והזעקה הגדולה פורצת ועולה, אהה! מי ילחום מלחמתך וישוב לשערים, איך נפלו גבורים בתוך המלחמה.

בשעה קשה ונוראה זו עולים כמו מאליהם דבריו של רבינו מרן האבי עזרי זצ"ל שאמר באשכבתיה דמרן הקהילות יעקב זצ"ל בשם מרן רבי איסר זלמן זצ"ל לבאר דברי הגמ' במו"ק שהקב"ה קצף על עולמו וחמס ממנו נפשות ושמח בהם ככלה חדשה, כאשר קורה אסון אצל אדם צעיר שאשטו הולכת לעולמה ובבית נוצרים ילדים קטנים יתומים והבעל המטופל בילדים שיש לדאוג לפרנסתם ולמאכלם מסרב תחילה לשמוע כלל על האפשרות להנשא בשנית רק כאשר הוא מוכרע ע"י קשיי הקיום והחיים הוא נענה להצעות ולהפצרות ונישא מחדש, הבעל עורך האמנ את הנשואין ומכין עצמו לנשואיו כדבעי, עליו לשחוק ולשמוח בחדוות הנשואין השניים לבל תפגע שמחתה של הכלה החדשה, אולם שעה קלה בטרם ילך לחופה הוא נועל עצמו בחדרו ושם במסתרים הוא בוכה בכל כוחו לילבו, מכח דאגתו הגדולה לגורל ילדיו והחשש הגדול לעתידם בבית האמנ החדשה, כך הקב"ה שש ושמח ככלה חדשה, שמחה בחוץ אולם במסתרים תבכה נפשי במסתרים בוכה הקב"ה על הדור הזה שנשארו יתומים.

כמה יש לבכות עלינו שנשארו יתומים ממש בלא עמוד האש והולך לפני המזחנה אשר האיר את עינינו במבוכות נפתולי הזמן וחשכת הגלות הנוראה שבה אנו שרויים, רוח אמינו אשר אמרנו בצלו נחיה נלקח מאתנו ונשארו כספינה נמוטרת בלב ים.

אמנם עלינו לזכור מה שאמר שם מרן הגרא"מ שך זצ"ל שלאמתו של דבר יהודי לעולם אינו נשאר יתום יש לו את ה' יתברך שנמצא עמו בכל מצב.

וכדאי להביא מה שאיתא בחז"ל [אסתר רבה פ"ו ב ז]: 'ר' ברכיה בשם ר' לוי אמר להם הקב"ה לישראל אתם בכיתם ואמרתם יתומים היינו ואין אב חייכם אף הגואל שאני עתיד יהעמיד לכם במדי לא יהיה לו אב ואם הדא הוא דכתיב כי אין לה אב ואם, ופי' בעץ יוסף שם: 'אתם בכיתם ואמרתם כו' שנראה שאין אתם סומכים על ה' כי הוא אבינו על זה השגיח ה' שהגואל במדי היה מי שלא היה לו אב ואם להודיע כי אין חסרון האב מונע הטובה כשהקב"ה משגיח על הבן, ועשה ישראל יתומים מעולם מאביהם שבשמים שהרי עשה להם נס ע"י מי שלא היה ראוי לעמוד אפי' על עצמו כי לא ה"ל אב ואם.'

ובזה עלינו להתחזק שאמנם יתומים היינו אבל 'כי אבי ואמי עזבוני וה' יאספני', הקב"ה לא עזבנו כלל, ועליו אנו נשענים בכל עת ובודאי בשעה הקשה הזו.

אמנם חובתינו בשעה זו להתבונן בתורתו ודרכיו של רבינו זצוק"ל ולהתחזק במה שלמדנו וקבלנו ממנו, ובכך ישאר רבינו חי בקרבנו בבחינת יעקב אבינו לא מת.

הנה רבינו זצוק"ל ברוב שנותיו היה פרוש ומנותק לגמרי מכל עניני העולם לא הכיר בצורת מטבע ולא ידע בין מינו לשמאלו בהויות העולם, וזכורני בלמדי בישיבת פוניבז' שהיה רבינו סמל ודוגמא למצד שאין לו בעולמו של תורה ועמלה, וכל מציאותו היה מציאותו אל 'טרודים לדעת סודה', מתוך שקיעות נוראה ועמל עצום במעמקי סוגיות הש"ס, ועל דרך מה שהעיד מרן הגר"י הוטנר זצוק"ל: 'כל ימי גולתי בין החכמים וזכיתי להכיר

הגאון רבי יעקב אנגלדר שליט"א
מר"י חברון החדשה

הרבה מהם ואף אחד מהם לא נעשה גדול ע"י לימוד בלבד אלא מתוך הטרדה בלימוד, והוסיף שם שגדר הטרדה בלימוד היא: 'לא שאין אלט אין די סוגיא נאר די סוגיא האלט מיר' [לא שאני אחוז בסוגיא אלא הסוגיא אוחות אותי], וככל אחוזי הזה זכינו לראות תמיד אצל מרן זצוק"ל איך שכל כולו היה טרוד ושקוע לגמרי בלימוד וכל מציאותו והויותו היו בתורה.

ומתוך כך גדל הוא מאד הפלא איך בשנים האחרונות לקח על עצמו עול הנהגת הצבור בנוסף לגודל העמל והשקיעות בתורה ללא הפסק, ואיך הצליח והספיק מרן זצוק"ל גם להיות כ"כ שקוע בלימוד, גם להתמסר להרבצת תורה לתלמידים, ועם כל זה לעסוק כ"כ הרבה בהנהגת הציבור ובעניני הכלל והפרט. איך יכל לזכור פרטים ופרטי פרטים של כ"כ הרבה ענינים, איך היו לו כוחות הנפש לצאת למלחמות שגורמו לו טרדה ועגמת נפש, איך היתה לו הסבלנות להקדיש כ"כ הרבה מזמנו למען אחרים.

אמנם התשובה לכל זה היא - 'אבי אבי רכב ישראל ופרשיו', רבינו היה אביהם של ישראל כפשוטו ממש, ולאב יש את כל הזמן וכל הכח וכל הסבלנות עבור ילדיו, האב תמיד זוכר מה שקורה עם כל אחד ואחד מילדיו, האב לעולם אינו מתיאש ונפשו אינו קצה לעסוק בטובת ילדיו.

וכן מובא בשם השפ"א על הפסוקים ב' בהעלותך: 'האנוכי הרייתי את כל העם הזה אם אנוכי ילידיתיהו כי תאמר אלי שאהו בחיקיך כאשר ישא האומן את היונק ... מאין לי בשר לכל העם הזה', וקשה הרי גם אם היו כולם בניו ממש, היתה נשאר הטענה של 'מאין לי בשר'. אלא שלאב אין שום גבול בטרחתו עבור ילדיו ואם באמת היה אביהם הרי שכבר היה מוצא עבורם הכל, והרי הגמ' בסנהדרין לומדת מהפסוקים שם שכך באמת צריך להיות היחס של הרב לתלמידיו בבחינת כאשר ישא האומן את היונק וזהו כמבואר שלאב אין שום גבולות ומעצורין בטרחתו עבור ילדיו.

וכך ראינו אצל מרן זצוק"ל התמסרות לכלל ישראל למעלה מכל גבול וגדר, וירידה לפרטי פרטים של כל ענין העומד על הפרק, ונשיאה בעול של הכלל כולו ושל כל יחיד בסבלנות ומאור פנים, וכמה היה מכתת רגליו ממקום למקום בקושי גדול לצורך חיזוק מקומות החינוך והעמדת הדת על תילה, וכמו כן היה טורח במסירות גדולה לעודד ולשמח שבורי לב יתומים ואלמנות, והשקיע בכך הרבה מכווחותיו וזמנו, וכל זה הוא משום שהיה אביהן של ישראל.

אבל יש בענין זה עומק נוסף וכדלהלן.

כתיב: 'וישכם יעקב בבוקר ויקח את האבן אשר שם מראשותיו, וישם אותה מצבה, ויצק שמן על ראשה' (בראשית כח, יח). ובהקדמה לספר ים התלמוד על ב"ק הביא בשם ספר 'ברכת שמואל' בשם הש"ך על התורה, 'שאותו שמן יעקב יעקב אבינו על האבן אשר שם מראשותיו נתגלה לו אותו הפך וראה כל הנסים שנעשו בהם, וזה הוא השמן המשחה שנמשחו בו כל הכלים של בית המקדש, ובו נמשחו כל הכלים, וזה היה הכד שמן של אליהו ז"ל, ואתו הפך נתגלה גם לבני חשמונאים'. והענין צריך ביאור מה ענין השמן של יעקב לשמן שמצאו החשמונאים.

והנה יעקב אבינו קודם שהלך לבית לבן נטמן י"ד שנה בבית עבר, ויש לעיין שהרי רבקה צייתה עליו "קום ברח לך אל לבן אחי חרנה", וכן ציוה עליו יצחק, ואיך לא מיהר לקיים ציוויים מיד, ועל כרחק שהיה פשוט לו שלא שייך לילך לבית לבן בלא הקדמת הי"ד שנה שנטמן בבית שם ועבר, ויש לבאר הדברים.

והנה מצינו שהנצחון בחנוכה בא בכח עסק התורה וכמבואר בנוסח על הניסים 'זוידים ביד

עוסקי תורתך', וראה גם בתרגום ירושלמי שה"ש עה"פ (ו,ט) 'אחת היא יונתי תמתי' - 'ובעדנא ההיא [היינו בזמן גזירות היוונים], הוות כנישאת דישראל דמתילא ליונתא שלימתא פלחא בלב חד למרהא ואחידא לאוריתא ועסיקא בפתגמי אוריתא בלב שלים וברין זכותהא כיומא דנפקת ממצרים, הא בכך נפקו בני חשמונאי ומתתיה וכל עמא דישראל ואגחו בהון קרבא ומסר ה' יתהון בידיהון'. ויש להבין למה הנצחון בא דווקא ע"י זה.

אמנם הנה מלכות יון נקראת בלשון חז"ל חשך, והביאור בזה הוא משום שעיקר רצונם בגזירותיהם הוא לבטל את המחיצה וההבדלה שבין ישראל לעמים ובכך לעקור את הברית שבין עם ישראל לקב"ה, [וכמושנ"ת במק"א שענין כריתת ברית הוא הניתוק מכל מה שמחוץ לברית], וזהו ענין החשך ועל דרך מה שכתב המסילת ישרים: 'תשת חושך ויהי לילה זה העולם הזה שדומה ללילה וכו' כי הנה חושך הלילה שני מיני טעיות אפשר לו שיגרום לעין האדם: או יכסה את העין עד שלא יראה מה שלפניו כל, או שיטעה אותו עד שיראה עמוד כאילו הוא אדם, ואדם כשעלה הוא עמוד - כן חומיות וגשמיות העולם הזה, הנה הוא חושך הלילה לעין השכל, הרי שהחומר והגשמיות הם החושך המסמא את עין השכל, והיונים כל רצונם היה להחשיך את עיני השכל ובכך לבטל את כח ההבחנה וההבדלה בין הטוב לרע ובין ישראל לאומות העולם.

ולכן הכח להתגבר עליהם הוא רק על ידי עסק התורה שנקראת אור היינו משום שהתורה מאירה את עיני השכל ונותנת לאדם את הדעת וההבדלה בין הטוב לרע, ובזמן גזירות יון מסרו עצמם ישראל ללימוד התורה באופן של 'עוסקי תורתך', והיינו כמבואר בגמ' (ב"ב לא, א) סוגיא דשוקי בראי) שאדם הטרוד בעסקיו אינו מבחין ואינו נותן אל לבו שום ענין אחר, ובכך האירו לעצמם את עיני השכל וההבדלה והוא שורש הנצחון.

ולכן המלחמה והנצחון באו לידי ביטוי דווקא בענין השמן, כי הנה שני תכונות יש לשמן האחת שהוא נבדל מזולתו בכך שהוא צף על כל המשקין, והשניה שהוא משמש כח להארה, ובאמת המבואר הרי ב' ענינים אלו תלויים זה בזה, כי כח ההבדלה בא יחד עם האור ולכן אותו דבר משמש לשניהם.

ובית המקדש הוא המקום המובדל משאר כל העולם וכן הכהנים העובדים בו הם מובדלים משאר העם [וכלשון הפסוק בדה"י: 'ויבדל אהרן להקדישו קדש קדשים'], וענינו להשפיע בכל העולם את ההבדלה מכל הערובות הרע שישנם בעולם, ולכן מקדשים את הכלים, שהוא המאיר בעולם את אור השכל והרוחניות, ולכן כשבאים להבדיל את המקדש וכליו ואת העובדים בו, צורת ההבדלה היא במשיחת השמן המראה על האור של ההבדלה והיחוד.

וזהו גם הביאור במה שאחז"ל ששמן המשחה קיים לעולם, וכתב ע"ז המהר"ל בגו"א פ' כי תשא שהוא משום שבו מקדשים את הכלים, שכיון שהוא הקובע את כח ההבדלה הרי כח זה הוא המעמיד את נצח ישראל עד לאחרית הימים ולכן גם הוא קיים לעולם. [והזמן של אחרית הימים נקרא 'מות המשיח' ופירוש תיבת 'משיח' הוא המשוח בשמן המשחה והיינו שרק בכח ההבדלה אנו באים לידי אחרית הימים].

ולכן טמאו היוונים כל השמנים שבהיכל, וראה במהר"ל בס' נר מצוה שכתב: 'לכך כשגברו על ההיכל, טמאו את כל השמנים שבהיכל. דווקא שמנים, כי השמן הוא מיוחד לקדושה. וראה לזה, שבשמן מקדשין ומושחין הכל והוא עיקר הקדושה, ולמדנו מדבריו שמה שטמאו את השמנים הוא משום הקדושה שבשמן הבאה לידי ביטוי בשמן המשחה, והיינו שהרי רצונם של היונים הוא לבטל את הבדלת ישראל מהאומות ולבטל ממילא את קדושתם והוא ממש ענין השמן המביא את אור המנורה, ולכן הם מטמאים את השמנים ובאים לבטל את הבדלת וקדושת עם ישראל, וזהו שכתב שהיונים שלטו על השמן שהוא עיקר הקדושה שבו מושחין הכל, כלומר שבאו לעקור את כח ההבדלה, ומלחמתם של היונים בישראל היא מלחמת החשך באור - מלחמת כח הטשטוש בכח ההבדלה.

מזמור שיר חנוכת הבית לדוד

נאמר פשט בפרק תהילים השייך לחנוכה, - "מזמור שיר חנוכת הבית לדוד", והמפרשים עמדו על שייכות מזמור זה לחנוכת הבית. והאבן עזרא מפרש: "יש אומרים שצוה דוד שינגנו המשוררים זה המזמור בחנוכת הבית הראשון ויש אומרים בחנוכת הבית השני או השלישי כי דמה ימי הגלות לימי החולי כאשר אפרש והקרוב אלי כי זה המזמור חברו בחנוכת ביתו בית ארזים כי הכתוב לא הזכיר בית השם".

ובהמשך המזמור ישנה כפילות, בתחילה אומר הדעה: "אורומך ד' כי דליתני ולא שמחת אבי לי: ד' אלקי שועתי אלך ותרפאני: ד' העלית מן שאלו נפשי חיייתי מיורדי בור". ואח"כ שוב חוזר על מצבו בימי חלוי: "כי רגע באפו חיים ברצונו בערב ילין בכי ולבקר רנה: ואני אמרתי בשלוי בל אמוט לעולם: ד' ברצונך העמדתה להררי עז הסתרת פניך הייתי נבהל".

ונראה שישנו הבדל בין תחילת הפרק להמשכו, בתחילת המזמור אומר דוד המלך, "ד' העלית מן שאלו נפשי חיייתי מיורדי בור, היינו שכבר היה בבור וכבר היה בשאלו והקב"ה העלה אותנו משם, ואילו החלק השני של הפרק עוסק בתגובת שדוד הגיב למצבו, "הייתי נבהל הפכת מספדי" פיתחת שקי".

ויתכן באמת שהפרק מדבר על שני מצבים, בתחילה מדובר על נס הצלה מחולי "שועתי אלך ותרפאני", וכפי שפירש "חיייתי מיורדי בור" - "שלא ארד לגיהנם", מצב אמיתי שהיה חולה ושיווה להקב"ה והקב"ה ריפאו. אבל בהמשך הפרק מתחיל עניין חדש, "ומרו לד' חסידיו", על הנהגה מיוחדת שמצינו אותה בעיקר בחסידים - הנהגת "לפנים", היינו שמטרת הגזירה היא רק לעורר את האדם, וכפי שמוזכר בגמרא על ניסי חנוכה ופורים, ועל הנהגה הזו של גזירה "לפנים", אומר הדעה "כי רגע באפו חיים ברצונו בערב ילין בכי ולבקר רינה", היינו שכאשר ישנה על האדם גזירה אמיתית והוא נחלה, הוא צריך זכויות בכדי להיניצל ולהירפא, אבל בהנהגה שהיא רק לעורר את האדם, "כי רגע באפו" אי"כ מיד כשהאדם מתעורר "חיים ברצונו, בערב ילין בכי ולבקר רינה".

ואח"כ ממשך הדעה לבאר מהם הסיבות שבגללם הקב"ה התנהג עמו כך: "ואני אמרתי בשלווי בל אמוט לעולם, ד' ברצונך העמדתה להררי עז הסתרת פניך הייתי נבהל", וכפי שפירש "בשלוותי הייתי חושב בל אמוט לעולם, אבל אין הדבר ברשותי כי אם ברשותו של הקב"ה ברצונו העמיד את הררי את גדולתי להיות עז וכיון שהסתיר פניו ממני מיד הייתי נבהל", היינו שהיה חסר משהו בהודאה להקב"ה על המצב של "בשלוי" ועל העמדתו להררי עז, ובבקשה לקב"ה שימשיך במצבו הזה, הקב"ה הסתיר פניו ממנו, והיינו שלא הייתה כאן גזירה אמיתית אלא רק מצב של הסתרה פנים שהביאו להיות "נבהל", ומיד כשהתפלל "מה בצע בדמי ברדתי אל שחת היוודך עפר היגיד אמתך", כלומר, שביקש שהקב"ה לא יורידנו אל שחת, בכדי שישאר לחיות ולהודות לקב"ה, "שמע ד' וחנני ד' היה עז לי", מיד "הפכת מספדי למחול לי פתחת שקי ותאורני שמחה", ומכיון שלא היה כאן גזירה אמיתית אלא רק מצב של הסתרה פנים, לכן נקרא "מספדי" ו"שקי".

והפסוק מסיים, מה היה תכלית כל הנהגה הזו? למען יזמרך כבוד ולא ידם ד' אלקי לעולם אודך", היינו שיכול לזמר כבודו של הקב"ה כל הזמן "ולא ידם", וד' אלקי "לעולם אודך" - בכל מצב שהוא. כשדוד אחז בחנוכת הבית שלו, והתבונן על כל מה שעבר כל החיים, זמן של חנוכת הבית הוא זמן של הודאה לקב"ה, הוא הביט על שני הנהגות האלו שעבר בחייו, גם כשהיה חולה בגזירה אמיתית מהקב"ה - ונכפא, וגם כשהיה חולה באופן של הסתרה פנים בכדי להגיע למסקנה של למען יזמרך כבוד ולא ידם ד' אלקי

ולכן עיקרו של נס חנוכה הוא במציאת פך השמן הטהור והדלקת המנורה בו כי עקר הנצחון בחנוכה הוא חיזוק ושימור כח ההבדלה של עם ישראל שמתוכו בוקע אור הקדושה.

וזהו שהיה חתום בחותמו של כהן גדול, כי הכהן הגדול הוא המובדל ביותר וכלשון הפסוק הנ"ל "ויבדל אהרן להקדישו קדש קדשים", והשמן החתום בחותמו הוא המיוחד לקבוע מחדש את כח ההבדלה כנגד כל שטוש והבלבול של היוונים.

והוא מה שאנו אומרים בפיוט 'יוונים נקבצו עלי כו' ופרצו חומות מגדלי וטמאו כל השמנים ומנותר קנקנים נעשה נס לשושנים', והיינו שפריצת חומות ההבדלה באה לידי ביטוי גם בטומאת השמנים והנס הוא מה שנותר מהשמן ונשתמר כח ההבדלה של ישראל מהעמים.

והנה יעקב אבינו כשהלך לבית לבן שם היא תחילת ירידתו לגלות לבין העמים וכאן היא הסכנה הגדולה של לימוד ממעשיו של לבן, וההכנה לכך היא קביעת ההבדלה הגמורה מהחומר מהשפעת האומות וכמבואר, וזהו ענין הי"ד שנה שהיה עוסק בתורה מתוך מסירת כל מציאותו לתורה וביטול כל עניני העולם, וכאן מונחת השמירה מביתו של לבן וממעשיו, ובכך השריש יעקב אבינו בעם ישראל את כח ההבדלה מהאומות בגלות שהוא על ידי עסק התורה שבעל פה.

ואותו לילה שכב הוא הלילה הראשון של אחר י"ד שנה, ושכיבתו בלילה זו היא שכיבה שכולה קדושה, כיון שהיא באה אחר שנקבעו כל בשלימות שלטון השכל ושעבוד הכל לתורה, ולכן דווקא בשכיבה זו נתחדש הענין של העילוי של הבריות בהיותם משמשי האדם השלם כמו"ש המס"י בפ' ראשון, ואבן זו שכב עליה היא השורש לבית המקדש מקום האור וההבדלה ולכן דווקא עליה זכר את השמן שהוא השורש לשמן המשחה, כמבואר.

וזהו ביאור דברי הש"ך שהפך שנתגלה הוא אותו שמן שיצק יעקב, כי אותו השמן הוא השמן הראשון המורה על ההבדלה והקדושה והוא ממש אותו ענין של פך השמן של בני חשמונאי וכמבואר.

ומתוך כל זה נבין שדווקא מתוך העמל והיגיעה הנוראים של מרן ראש הישיבה זצוק"ל זכה להיות הגבור העומד בפרץ ושומר בכל כחו על ההבדלה מכל ההשפעות והסכנות הרוצים לבלט את מעלת עם ישראל, כי הכח להתגבר על הזדים מסור הוא דווקא לעוסקי תורתך, ומרן שהיה הסמל והדוגמא לעוסקי תורתך באופן הנעלה ביותר של טירדא גמורה בתורה שמתוכה אין מקום לשום ענין אחר, הוא הוא העומד כנגד הזדים ומרשיעי הברית שלא יפרצו פרצות החומת המקדש. ומכחה זכינו להנהגה של פך השמן החתום בחותמו של כהן גדול.

ועל דא קא בכינא שנסתלק מעמנו הכהן הגדול והשומר הנאמן ואנו אנה אנו באים.

עלינו להתבונן מה אנו יכולים ללמוד מדמותו הגדולה של רבינו, ומתוך כך לנסות קצת לידבק בדרכיו, וידוע מה שהיה מרגלא בפומיה של הגאון רבי משה מרדכי שוליצ'ניגר בשעת הספדו של החכמים, דברי היערות דבש שכתב: 'ואם כן כמה יש לאדם להתדבק בתורה ולשוב בתשובה במוט צדיק תלמידי חכם, כמה דברים ישם האדם ללבו במיתת הצדיק, כי יאמרו לו מה, אולי אנכי אבנה להגות בתורה ולמלאות מקומו, כי אין צריך מילוי מקומו בכל דבר, וביחוד בהפלות חידוד, רק שהאיש הצדיק היה מלושב ומעוטר במדות רבות וכמה מעלות טובות, ובמדות, הרי כל מעשיו ומדות וקניניו שלימות שהיו לו, מופקרים, וכל איש ישראל יכול לזכות, זה יאמר אני אזכה במדת ענוה שלו, וזה יאמר אני אזכה במדת החמדה בתורה כמוהו, וזה יאמר אני אזכה במדת לרדוף שלום כמוהו, וזה יאמר אני אזכה במדת לחם נדכאים ולחזק כושלים להיות אבי יתומים ואלמנות כמוהו, וזה יאמר אני אזכה במדת מדרק במצוה כמוהו, וזה להיות ירא חטא וסור מרע כמוהו, וזה יאמר בשאר מדות, וכל אחד יכול לזכות במדה ומעלה אחת'.

וכיון שכן בודאי מוטל עלינו להתעורר ולקחת לעצמינו חלק ממעלותיו של רבינו הגדול זצוק"ל ובודאי בזה נעשה נח"ר גדולה לנשמתו. ורוחו הגדולה תמשיך להיות עמנו עדי נזכה במהרה לגאולה השלימה ויקיצו וירננו שוכני עפר בעגלא ובזמן קריב.

מבשנו של רבינו מרן ראש הישיבה

לעולם אודך".

והנהגה הזו נמצאת גם עם כלל ישראל, שפעמים ישנה גזירה שהיא גזירה גמורה שנתחייבו כליה למקום וע"י זכויות ותפילה אפשר להניצל, וישנם מצבים שהם רק גזירה לפנים, ולכן נתקן המזמור הזה גם בחנוכת הבית של בית המקדש.

חנוכה - נס פך השמן

הנה מצוות היום המעשית של חנוכה זו הדלקת נרות, וא"כ לכאורה צ"ב למה בכל נוסח על הניסים מזכירים רק את ניסי המלחמות ואין מזכירים כלל את נס פך השמן. [אמנם יש לזה רמז ב"הדליקו נרות בחצרות קדשך", אבל עיקר על הניסים הוא על נס המלחמות].

והביאור בזה כתב המהר"ל בספר נר מצוה (עמוד כב בדפוי") דלא תיקנו לדורות ימים להלל ולהודאה על נס פרטי, והיינו על נס שאין כלל ישראל תלוי בזה. והביאור בזה כיוון דלא תיקנו ימי הלל והודאה אלא על נס שנעשה לנו, ואם אי"ז נס כללי שכלל ישראל תלוי בזה לא נעשה הנס לכל עם ישראל, ואי"ז נס שנעשה לנו, ולכן לא תיקנו ימים להלל ולהודאה על נס השמן, דזה נס פרטי שאין כלל ישראל תלוי בזה, וכ"ש דאין קובעים ימים להלל והודאה על נס השמן, דזה נס שנעשה לצורך מצווה ואין המצווה הנאה לאדם, [מצוות לאו ליהנות ניתנו]. ולכן מה שתיקנו ח' ימי חנוכה להלל ולהודאה אי"ז על נס פך השמן מפני שהיה נס פרטי, ומה"ט נמי לא הזכירו בעל הניסים את נס פך השמן והזכירו רק הניסים שהיו במלחמות עם היוונים, ככל המוזכר בעל הניסים, שהם ניסים שכלל ישראל תלו בהם, ולכן הם ניסים כלליים לכלל ישראל, ואף לנו ולכן תיקנו עליהם ימי הלל והודאה והם אלו הניסים שמוזכרים בעל הניסים.

ובאמת חזינו הכי להדיא, הדנה לכאן ילה"ק אמאי קבעו להדליק נ"ח על נס השמן, והלא עשרה ניסים נעשו לאבותינו בביהמ"ק בתדירות, ואינם פחותים מנס השמן ולא קבעו עליהם יו"ט, ואפי' לא זכר כל שהוא. אלא ע"כ דהביאור בזה דעיקר החנוכה נקבע לימי הלל והודאה על הניצחון מהיוונים וההצלה מהם, וזכר לניסים הללו תיקנו להדליק נרות. ובאמת צ"ב למה תקנו זכר לניסי המלחמות את מצוות הדלקת נרות חנוכה בזה זכר לנס פך השמן. ובפשטות הביאור שהיא זכר כמו מצה בפסח וסוכה בסוכות, דחג הסוכות הוא זכר ליציאת מצרים וקבע הקב"ה הצורה להזכיר את יציאת מצרים היא ע"י סוכות, [ובפרט למ"ד בדמבר היה סוכות ממש, וא"כ וודאי לא ניתנה מצוות סוכה זכר לאותם סוכות], וכן בחג הפסח וודאי שעיקרו זכר ליציאת מצרים, וקבע ההב"ה הצורה הראויה להזכיר יציאת מצרים היא ע"י אכילת מצה זכר לחיפון דלא הנפלות שנעשו במלחמת החשמונאים עם היוונים, ותיקנו דהדרך הראויה להזכיר ניסי הלחמות היא ע"י הדלקת נרות זכר לנס פך השמן.

אמנם באמת בחנוכה יש יותר טעם למה תיקנו להזכיר ניצחון המלחמות, דווקא ע"י הדלקת נרות זכר לנס פך השמן, [וככל המצוות דרבנן שהטעם בהם יותר גלוי] וכמו שכתב המהר"ל, והיינו משום דהמלחמות עצמם היה אפשר לתלותם בגבורת החשמונאים ולכן קבעו הזכר ע"י הדלקת נרות שהם זכר לנס השמן שזה נס גלוי, וע"י הנס הגלוי יודוע בוודאי דאף ניצחון המלחמות שאפשר לתלות בדרך הטבע היה ג"כ ע"י נס.

[ב עוד י"ל בזה דתיקנו זכר למלחמות ע"י נס פך השמן, בכדי לגלות על מה אנחנו

שיבה הגר"א הכהן דויטש זצוק"ל

מודים ומהללים, דאם היה נקבע הנס על הניצחון במלחמה, היינו אומרים דההודאה היא על ניצחון היוונים ועל השיחרור מעולם, ועל הקמת מלכות בית חשמונאי, ולכן קבעו הזכר ע"י נס פך השמן לומר דעיקר ההודאה היא על ההצלה הרוחנית, ולכן תיקנו בעל הנסים "ואח"כ באו בניך לדבר ביתך ופינו את היכלך וטיהרו את מקדשך והדליקו נרות בחצרות קדשך", והיינו לומר דעיקר ההודאה על המלחמה היא על ההצלה הרוחנית שהיה מהיוונים ולא מההצלה הגשמית, וההצלה הרוחנית זו היא תכלית המלחמה,

דכידוע עיקר כוונת היוונים היה להשמיד את כלל ישראל ברוחניות ולא כיוונו כלל להשמדה בגשמיות ולא ביקשו את הגוף אלא את הנפש, [ולכן אין דין סעודה בתוכה, שהוא הנאת הגוף, וכמ"ש הב"ח], ולכן עיקר ההודאה היא על ההצלה הרוחנית שהיו מהיוונים, דעיקר כוונת היוונים הייתה להכניס לכלל ישראל את החכמה יוונית, דהנה גלות יוון הייתה מהגלויות הקשות ביותר לכלל ישראל, דהנה מצרים וכל האומות היו כולו תאוה בלא חכמה 'אכול ושתה כי מחר נמות'... ולא היה זה חכמה נגד חכמת התורה ואינה יכולה לפתור נגד התורה, משא"כ יוון שפולחנה היה ה' חכמות, ולא עוד אלא דאף מהגוף עשו פולחן ואיליות לחזקו ולאמצו, ומשם נפוץ פולחן הספורט לעולם, וביקשו להעמיד הגוף באותו דרגה של הנפש, שהגוף גיב דבר שצריך להשקיע בו כמו הנפש, ועיקר עניינם היה להשקיע בגוף בתור חכמה להיפך מכלל ישראל שהחכימו בנפשם.

וע"ע במהר"ל שם דהוכיח דהיוונים עיקר מלחמתם הייתה נגד ביהמ"ק מקור החכמה היהודית, ולכן תיקנו להזכר למלחמות יהיה ע"י נס השמן, שהיה ניצחון בביהמ"ק מקור החכמה, ניצחון ברוחניות וזהו הניצחון העיקרי של המלחמות, ולכן תיקנו להזכיר הנס ע"י הדלקת נ"ח זכר לפך השמן.

ג. ויש עוד דענין בזכר לנס השמן, דאם נגזר גזירה על כלל ישראל היינו משום דהיה פגם בשולי העם, והיינו דלאחר שהיו מתיוונים מוצון נגזר להתיוון אפי"כ, וכן בעניין נרות המנורה שכל זמן שלטון היוונים על הדליקה מאונה, ודבר זה נגזר משום דנתרשלו בהדלקת המנורה אפי"כ בזמנים שיכלו להדליקה, ולכן נגזר עליהם שלא יוכלו להדליק המנורה, ועכשיו כשנתעוררו בתוקף הדליקה המנורה מיד נעשה להם נס פך השמן, וזה ראייה משמייא דכבר אינם מתרשלים בעבודה, ולכן קבעו זכר לנס ע"י פך השמן לומר שחזרו לחיבתם הראשונה. [ועיין פנ"י (שבת כב) שכתב כע"ז].

והנה ידוע מה שכתב הבית הלוי דפסח לא נעשה משום שהיה בו זמן יציאת מצרים אלא ימי הפסח ראויים היו מצד עצמם לחוג אותם על ניסי השי"ת, וכיוון שרצה הקב"ה שבימים האלו יהא הפסח וראה בחכמתו דהפסח צריך להעשות ע"י יציאת מצרים, ולכן שיעבד והוציא את ישראל ממצרים בימים ההם, והיינו דהמועדים הם ימים ראויים בעצמם לימים טובים ואף בלא סיבתם הגלויה ראויים הימים לימי יו"ט, וכן בתוכה הימים ראויים היו מצד עצמם לימי שמחה בחכמת התורה על שהוציאנו משיעבוד רוחני וזאת חכמה חיצונית, ולכן גלגל שבחוכה יגמרו לנצחם ויהיה נס ואח"כ ישמחו בחוכה על ניסי ה'.

ובאמת גבי חנוכה, דבר זה מפורש ממש ברמב"ן (ר"פ בהעלותך) וז"ל, למה נסמכה פרשת מנורה לחוכת הנשיאים, לפי נסמכא אהרן חנוכה הנשיאים חלשה דעתו שלא היה עמהם בחוכה לא הוא ולא שבטו, אמר לו הקב"ה חייך שלך גדול משלהם שאתה מדליק ומיטיב את הנרות בוקר וערב, לשון רש"י ממדרש אגדה, ולא

נתברר לי למה ניחמו בהדלקת הנרות ולא נחמו בקטורת בקר וערב ששבחו בו הכתוב (דברים לג) "ישמו קטורה באפיך", ובכל הקרבנות ובמנחת חביתין ובעבודת יהו"כ שאינה כשרה אלא בו, וכנסס לפני ולפנים ושהוא קדוש ה' עומד בהיכלו לשרתו ולברך בשמו ושבטו כולו משרתי אלקינו, ועוד מה טעם לחלישות הדעת הזו והלא קרבנו גדול משל הנשיאים שהקריב בימים

ההם קרבנות הרבה כל ימי המילואים, וא"ת שהיו חובה ונצטוו בהם והחלשה דעתו על שלא הקריב נדבה כמוהם לחנוכת המזבח, גם הדלקת הנרות שנחמו בה חובה ונצטוו עליה, אבל עניין ההגדה הוא לדרוש רמז מן הפרשה על חנוכה של נרות שהייתה בבית שני ע"י אהרן ובניו, רצוני לומר חשמונאי ובניו, ובלשון הזה מצאתי לרבינו נסים שהזכיר האגדה הזו, ואמר ראינו במדרש כיוון שהקריבו י"ב השבטים ולא הקריבו שבט לוי וכו', אמר לו הקב"ה למשה דבר אל אהרן ואמרת אליו יש חנוכה אחת שהיא בהדלקת נרות ואני עושה בה לישראל ע"י בניך נסים ותשועה וחנוכה שקרויה על שמם, והיא חנוכת בני חשמונאי, ולפיכך הסמיך פרשה זו לפרשת חנכת המזבח עכ"ל,

הרי להדיא דענין חנוכת הנרות היה ראוי להיות מעיקרו ואף בלא גזירות היוונים והיה ראוי לעשותו ע"י בניו של אהרן ולכן נעשה נס חנוכה. ועיין שם עוד בהמשך דבריו וז"ל: וראיתי עוד בילמדנו וכן במד"ר אמר לו הקב"ה למשה לך אמור לאהרן אל תתירא לגדולה מזאת אתה מוכן הקרבנות כל זמן שביהמ"ק קיים הם נוהגים אבל הנרות לעולם אל מול פני המנורה יאירו, וכל הברכות שנתתי לך לברך את בניי אינם בטלים לעולם, והנה דבר ידוע שכשאין ביהמ"ק קיים והקרבנות בטלים מפני חורבנו אף הנרות בטלות, אבל לא רמזו אלא לנרות חנוכת חשמונאי שהיא נהגה אף לאחר החורבן בגלותנו עכ"ל, הנה חזינן דבריו שהנ"ח שתקנו להדליק אי"ו רק זכר לנס אלא זה המשך להדלקת הנרות שהיה במקדש וזה מעין נרות שהיו בהקדש, וא"כ יש מטרה עצמית להדלקת נ"ח והם מבהות ימי החנוכה ואי"ו רק להזכיר הניסים שהיו במלחמות.

וידוע דהמנורה רומזת לחכמה, וכדאיתא בב"ב (כה"א) הרוצה להחכים ידרים והרוצה להעשיר יצפין, וסימנך שולחן בצפון ומנורה בדרום, הרי שפשוט דהמנורה רומזת לחכמה עד שהביאו בזה סימן לדבר אחר, ולכן ימי החנוכה גיב הם ימים של חכמה, דנס השמן מראה על התגברות וניצחון חכמת התורה על חכמת יוון, ומהא דחז"ל תיקנו לדורות את החנוכה חזינן דהארה זו של החכמה היא בימים אלו גם לדורות ובכל ימי החנוכה מאיר אור חכמת התורה, ויש סיעתא דשמיא לתורה, וכמה שחוטפים מזה בחנוכה אפשר לזכות בזה הלאה כל השנה.

וא"כ וודאי שראוי לנצל את ימי החנוכה לחיזוק בתורה גם לחיזוק מקומי אם הולכים לשבת לנוח בבית לנצל את זה לחזרות או להשלים את מה שצריך להשלים, זה באופן פרטי. וצריך לנצל את זה גם לחיזוק כללי, זה זמן שאפשר להתחזק בתורה ביראת שמים גזרות היוונים לא היו על תורה בלבד אלא גם על יראת שמים, וא"כ זה זמן שראוי מצד עצמו להתחזק גם ביראת שמים, זה זמן מתאים שאפשר להתחזק בו ולהועיל בו, וזה מה שנוגע לכל יחיד בתור יחיד ולציבור בתור ציבור, זה גם זמן שראוי להתחזק בו, התפקיד שלכם בתור ציבור זה דבר אחד להמשיך את מורשת הפאר של הישיבות, וזה לא רק בהתמדה ובעמל התורה אלא בתפילה ובמוסר ביראת שמים ובמדות טובות, זה מה שנהחילו לנו רבותינו זצוקללה"ה, ואת הדרך הזאת להמשיך לעלות בתורה במוסר ולהתחזק להכנס לשיעורים ולשיחות ולהתחזק בזה בתור ציבור, זה התפקיד שלכם בתור ציבור, בתור יחיד כל אחד צריך לנצל את הזמן לעלות בתורה ולעלות ביראת שמים, ובעזרת ה' נזכה שימשיכו לעלות בתורה אחת בצער כנגד מאה שלא בצער, והקב"ה יעזור שבאמת נזכה שיהיה ולך עשית שם גדול וקדוש בעולמך ולעמך ישראל עשית תשועה גדולה ופורקן כהיום הזה.

לאחריו, ומאי אולמא האי מהאי... - זה איש אמת, אין פרוטקציה, אין כלום, אם כעת הוא מקבל אנשים אחרים אז גם אם אתה תלמיד ובאת במיוחד מירושלים, תחכה! - זה היה שיעור מוסר אדיר ועוצמתי שקיבלתי, וכמוכן שלאחר מכן טיפל בענין בייך בחום, אבל לגבי העניין הזה התשובה הייתה חדה ברורה וקולעת.

בתקופה שקיבל את הטיפולים, באחד הפעמים שהיה צריך להיות בבית חולים, כאשר הגיע הכריזו את שמות המטופלים שצריכים להיכנס, ושמע רבינו שאומרים 'הרב אשר דויטש', הוא מיד קרא לנאמנו הרב אברהם צוקר ואמר לו, תלך להגיד להם שיחזרו לקרוא לי את השם בלי 'הרב', כאן כולם שווים.

מה הוא אף אתה

בימי שלישי הייתי לוקח אותו לאירועים שונים שהיו אחר שלמדנו, וכל פעם היה אומר לי אתה צריך ליסוע לירושלים, תיסע לבד אני אסתדר... כמוכן שסירבתי, אבל כל פעם זה היה מחדש.

בתקופה שהיה מעשן, היה שואל אותי מידי פעם, אם אני בטוח שלא מפריע לבני ביתי שהוא מעשן ברכב...

בחודש אלול האחרון לקחתי אותו לחתונה אז בדלת היה כדור אקמול, אז הראש ישיבה אמר לי כדאי שתיקח את זה, שאחד הילדים שלך הקטנים לא יחשוב שזה סוכריה...

כשהיו דופקים בבית, כשהייתי לומד איתו, הוא היה אומר יש כאן אברך מירושלים, ולכאורה מה אכפת לאותו אחד שדפק, אם החברות הוא מירושלים או ממקום אחר, היתה לו רגישות, - הוא טרח מירושלים לבוא, אז הזמן הזה יקר יותר. ועוד נקודה כביכול אנחנו עושים לו טובה שאנחנו באים, הלא גם ממרחקים הייתי בא.

- עם כל השקיעות העצומה והנוראה שניתן לומר ברורות שאינה בנמצא, הרגישות שלו לדברים קטנים היו חדים.

היה ידוע תמיד דמי שרבינו צועק עליו בשיעורים בלפולי דאורייתא, אות הוא כי הוא תלמיד קרוב, ומי שרבינו היה חושש שייפגע היה מסביר לו שוב באריכות, כמו כן שרבינו מסר שיעורים בהיכלי התורה והמשתתפים לא היו מתלמידיו ענה להם בנועם שיח. באמת זכורני בישיבת מיר שהוא מסר את השיעורים, אז לכלל המשתתפים שלא למדו בישיבה, רבינו ענה בנועם וניסה גם להסביר את דבריהם ולחלץ מזה משהו שניתן לומר, ואילו כאשר שאלו אותו תלמידיו מהישיבה הוא מיד השיב כשאגת אריה...

טהרת הלב

בתקופה שמסר שיעורים בישיבת מיר, הייתי מלווה אותו, באחד הפעמים לא היה רכב וליוויתי אותו במונית לבניני האומה למוניות גאולה, כאשר ירדנו מהמונית לקח לי כמה שניות שלפס לנהג, ולהפתעתי אני לא מוצא את רבינו, חשפתי ואז אני רואה איך שהוא רץ במהירות נוראה עם הכובע על העיניים, ונכנס למונית התיישב עם הכובע על העיניים ושקע במחשבותיו.

כשהיה הולך להתפלל בבית כנסת פא"י היה הולך דרך השביל מול ביתו שהוא יותר שקט ושם, כי הוא אחז שאיכא דרכא אחרנא ומדוע אם כן ללכת דרך הרחוב עצמו.

נתוודע בציבור כי בחודש אב האחרון רבינו נסע לכותל באוטובוס, למרות שידע שיש מי שיקח אותו, וכששהה בירושלים הייתי זוכה לקחת אותו, הוא לא רצה להטריח, ובחזור מהכותל הוא עלה תחנה אחת וירד, לאחר מכן סיפר לי שהיה צפיפות גדולה באוטובוס ובאופן כזה לא שייך להיות באוטובוס, והוא לא מבין איך אברכים נדחפים ועולים לאוטובוס בכזה מצב...

שבורח מן המיתה ובדרך מנוסתו דורס עובר והורג, או כה"ג דומה לאונס עכו"ם שא"ל להרוג העובר ואם לאו יהרגנו דמותר להרגו, או כה"ג דומה לחללים דמציל עצמו בהריגת העובר דאסור אא"כ העובר אית ביה שם רודף.

והנה אם יש לאדם חולי של מיתה ויכול להציל עצמו באחד מאבריו של חבירו [באופן שאין בוה סכנת מיתה], נראה פשוט דודאי אסור להציל עצמו באבר חבירו אף דא"כ סכנת מיתה, דהא חבירו אינו מחויב לאבד אברו כדי להציל אותו מן המיתה, [דבסנהדרין (עגא), ילפינן מקרא דצריך להוציא ממון להציל חבירו אבל למסור אברו לא למדנו], וה"ה וכ"ש דהוא אינו יכול לאבד אבר חבירו כדי להציל עצמו ממוות, וכנודע בתשובות בנין ציון (סימן קעא בתשובה למח"רם שיק) שהעלה דאסור להציל עצמו ע"י ניוול המת, ושם (סימן קעג) העלה דאסור להציל עצמו בביוש חבירו, וכ"ש דאינו יכול להציל עצמו באברו של חבירו, וכ"כ הפתחי תשובה (יו"ד סימן קנז סקט"ו) והואר שמה (פ"ז מהל' רוצח ה"ח), אבל אם א"ל אנס לאבד אבר חבירו ואם לא יהרגנו מותר דלא שייך הכא מאי חזית, וכ"כ התוספת יוה"כ ביומא (פב,ב), ולכאורה צ"ב דהאיסור לאבד אבר חבירו הוא בלאו דלא יוסיף דאסור לחבול בחבירו, ולמה לא נאמר בוה הדין של 'וחי בהם' כשאר איסורין שבתורה, וצ"ל דבגדרי בין אדם לחבירו אין לו זכות על איבוד וחבלה בגופו של חבירו, [וכנודע באחרונים ז"ל כע"ז לענין עשה דוחה ל"ת דלא דחי לאו דהיקז וגזילת חבירו].

ומעתה נראה דכמו"כ אם יש לאדם חולי ויכול להציל עצמו בהריגת עובר, דודאי אין לו זכות להרוג עובר שבמעיי אשה, דלא גרע מאיבוד שאר אחד מאבריה דאסור וכנ"ל, ואף לדעת הראשונים דאין בהריגת עוברין לתא רציחה מיהו ודאי מעצמו מאיבוד וחבלה בגוף חבירו דאינו רשאי להציל עצמו בזה, ונראה דלא רק מצד האשה דהעובר הוא כחמד מאבריה, אלא גם מלתא דהעובר עצמו, גם בזה יש לדון דאף דעובר אינו ממש נפש, מיהו או יש להרוג עוברין וגדר האיסור לחבול בו ולהרגו הוא מלתא דבין אדם לחבירו, ואין לו זכות להרוג אותו כדי להציל עצמו, ונראה דהן הן דברי הגאב"ד שליט"א שם שתמם דודאי אין לדעת הראשונים אסור לעשות מעשה להרוג עובר להציל עצמו, אבל עדיין ספיקו של רבינו ז"ל קיים היאך אנו דנין מי שבורח מן המוות ובדרך מנוסתו דורס חבירו ומאבד את איברו או שמאבד עובר, אם כה"ג דמי לאנסוהו ליטול אברו או עובר ואם לאו ינהרגו דמותר דא"כ ינהרג וא"י, או דלמא דזה דמי למציל עצמו באבר או עובר דאסור דומיא דחללים, ונראה דגם רבינו ז"ל שם לא בא להורות ולדון לענין דינא דלדעת הראשונים מותר להרוג עובר להציל עצמו, וכל דבריו שם בגדרי האיסור דהריגת עוברין לדעת הרמב"ם והראשונים, ובנדון אם הבורח ובדרך מנוסתו פוגע בחבירו אם דמי לחללים או לאנס שבא עליו שפגע בחבירו, וה' יאר עינינו.

וכמו שביאר בשערי קדושה לרבי חיים ויטאל זיע"א, וכן במסילת שירים, דלהתחלה ממש צריך לעקור מידות אלו לגמרי, וכאן מדובר בשבטי י-ה. והביאור בזה שלא מדובר בקנאה הפשוטה, אלא גם אחרי כל הדרגות עדיין יש את היצר, ובדקי דקות נשאר עדיין מידות אלו, שכל עוד שהסולם מוצב ארצה אף שראשו מגיע השמימה עדיין שייך בידק מן הדק לקנאה ושנאה. וככל שהדבר יותר גבוה הוא פוגם יותר וההשפעה יותר גבוהה, וכמו בעשרת ימי תשובה שלגודל מעלתם גם גודל הפגם ח"ו להיפך.

הגזירה אמת והחריצות שקר

ובמדרש תנחומא על הפסוק "ויוסף הורד מצרימה" איתא שזוהו שאמר הכתוב (תהלים סו,ה) "לכו וראו מפעלות אלקים נורא עלילה על פני אדם", אמר ר' יהושע בן קרחה אף הנוראות שאתה מביא עלינו, בעלילה אתה מביאן בוא וראה כשברא הקב"ה את העולם מיום הראשון ברא מלאך המות מנין אמר רבי ברכיה משום שנאמר וחושיך על פני תהום זה מלאך המות המחשיך פניהם של בריות ואדם נברא בשישי ועלילה נתלה בו שהוא הביא את המיתה לעולם שנאמר כי ביום אכלך ממנו מות תמות, משל למה הדבר דומה ליום שבמקש לגרש את אשתו, כשבקש לילך לביתו כתב גט, כנס לביתו והגט בידו מבקש עלילה לתנו לה, אמר לה מזגי לי את הכוס שאשתה, מזגה לו כיון שנטל הכוס מידה אמר לה הרי זה גיטך, אמרה לו מה פשעי אמר לה צאי מביתי שמוזגת לי כוס פשוט, אמרה לו כבר היית יודעת שאני עתידה למוזג לך כוס פשוט שכתבת הגט ובלתי בידך, אף כך אמר אדם לפני הקב"ה רבוננו של עולם עד שלא בראת עולמך קודם שני אלפים שנה היתה תורה אצלך אמון שכך כתוב ואהיה אצלו מזה ואהיה שעשועים יום יום, שני אלפים שנה וכתוב בוה זאת התורה אדם כי ימות באהל, אלולי שהתקנת מוות לבריות היית כותב בה כך, אלא באת לתלות בי את העלילה הוי נורא עלילה על בני אדם וכו' ואמר רבי יודן היה הקב"ה מבקש לקיים גזירת ידע את יוסף וישנאוהו אחיו וימכרוהו כדי שיתאבד יעקב את יוסף וישמע יעקב שיוסף חי לישמעלים ויורידוהו למצרים וישמע יעקב שיוסף חי במצרים וירד עם השבטים וישתעבדו שם הוי ויוסף הורד מצרימה אל תקרי הורד אלא הוריד את אביו והשבטים למצרים' וכו'. [עיי"ש כל האריכות].

במבוא מדברי המדרש שאע"פ שכל הזמן מוזכרת תביעה על עם ישראל שאילו לא היו חוטאים היו מגיעים לשלימות, ורק ע"י החטאים נגרמו קלקולים רבים. מאידך גיסא רואים שמלכתחילה כך היה צריך להיות שכך היה סדר הבריאה שיחטאו והבריאה תתנהל כך, וזה מה שמבאר במדרש שלפנינו זה 'בעלילה אתה בא עליהם', וכמו המשל שכאילו הקב"ה הכין את הגט מתחילה, שמצינדו אי אפשר להשיג דרכי ההנהגה ורק לעתיד לבוא שיתגלה כבוד ה' יהא אפשר להבין את סדר הבריאה. ודאי שיש בחירה, ואם לא היו חוטאים היה הכל בשלימות כמו שהיה קודם שחטאו, אבל יש גם מהלך כזה, שכביכול מלכתחילה כך היה צריך להיות, שמלכתחילה יש כמה דרכים כמה מהלכים ואין לנו השגה בזה.

וכמו שכתב הרמב"ם על ידיעה ובחירה, שכשם שאין כח באדם להשיג ולמצוא אמתית הבורא וכו' כך אין כח באדם להשיג ולמצוא דעתו של בורא וכו'. וכמו שהיה באמת שכל מה שהשבטים עשו שמכרו את יוסף ונשבעו שלא לגלות וצירפו הקב"ה עמהם שהיו בטוחים שעשו הכל כדון ולשם שמים, שהרי צירפו הקב"ה עמהם, והאמת שכל זה היה כדי להורידם למצרים שיצייקומו חלומותיו של יוסף, וכמו שכתב הרמב"ם 'כי הגזירה אמת והחריצות שקר וכו' שלא על

שכולם שלמים. וביעקב כתוב שהיה 'שלם' ולא נמצא פסול בזרעו, ובאורים ותומים על בגדי כהן גדול כתוב את כל השבטים, וכשיש חרון אף, הקב"ה רואה את זה וכתוב שרואה את 'ברית השבטים' שכולם שלמים. ושבטי י-ה הם אחר האבות, ואין קורין אבות אלא לשלשה, והאבות הם המציאות ממש 'והאנתנים מסדי ארץ', 'חסד' גבורה' תפארת, אבל כל המציאות היא 'למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו', וזה השבטים שבאים אחרי האבות, 'אבות מכלל דאיכא תולדות'.

אלא שהדילוג מהאבות לשבטים הוא גדול מדי, ולכן היה צריך ממוצע בין האבות לשבטים, וזה היה יוסף שהוא מידת היסוד' ודרכו עוברת כל השפעת האבות אל השבטים. וזה שמו יוסף מלשון תוספת על האבות, וזהו מה שחלם בחלומותיו שכולם משתחיים לו, ובוזה הוא שמיפע עליהם את מידתו.¹⁵

תלדות יעקב - יוסף

והשבטים ראו שיוסף אינו כמותם, והרגישו שהוא שונה מהם. וכיון שכך, חשבו שגם ליעקב יש פסולת, וכמו שלאברהם היה את ישמעאל שזה היה ממש פסולת, וליצחק היה את עשו שהוא אף ליעקב, ולכן חשבו השבטים שגם ליעקב יש פסולת דק מן הדק, וחשבו שזה יוסף, כי ראו שהוא לא כמותם, והנהגתו אינה כמותם, ובאמת היה להם טענות עליו, שהביא דבתם רעה אצל אביהם. ואיתא במדרש הובא ברש"י, שכל מה שהוציא ידיתם, הקב"ה השיבו מדה כנגד מידה. שבאמת היה כאן טענה על יוסף, וטענה להלשון הוא הכי חמור, ובאמת היה לו פגם לפי דרגתו בחטא הלשון.

וביותר שהאחים חשבו שיוסף הוא שרוצה להיות אב, וכמו שאלעזר האבות הקודמים היה פסולת ורק אחד נבחר לשמש, כך אצל יעקב, הם היו הפסולת ועם ישראל ימשך מיוסף. ובאמת היה בזה ממש, שיוסף היה 'נזיר אָהיו' היה קדוש שבאחים, שבין מידתו של יעקב שהיה שלימות לבין השבטים, שהם כבר הממשך, היה צריך ממוצע, ויוסף הוא היה הממוצע, שבאמת דרגתו היתה מעל כולם. האחים י"ב שבטי י-ה אמרו 'אבות מכלל דאיכא תולדות תולדות מכלל דאיכא אבות', שהם התולדות ולא האבות, שאין קוראים אבות אלא לשלושה, ולא יתכן שיוסף יהיה אב, ולכן שנאו אותו שחשבו שרוצה להרחיק אותם מכלל ישראל שהם יהיו הפסולת.¹⁶

ובאמת היא שיוסף היה ביניהם וממוצע והאבות לשבטים, ומידתו היא כוללת את כולם, ולכן חשבו שאינם צריכים לו כי בתוך כל השבטים יש גם את מידתו, אבל למעשה הכל עבר דרכו.

בכל דרגה - עבודת היצר

וגם שבתורה נראה שהיה כאן "יִשְׁנָאוּ בו אָהיו", "וְיִשְׁנָאוּ אֹתוֹ", ונראה שהיה כאן ענין 'קנאה ושנאה' על מה שיעקב העדיפו ואהבו, ועל החלומות, אף שכל עניני הקנאה והשנאה כנסו בדקות בתוך מה שהבינו שיוסף שונה והוא הפסולת, מ"מ כנסו שם דק מן הדק גם קנאה ושנאה. ואף שהבסיס להתחלת כל דרגה ותחילת רוח הקודש הוא בעקירת כל עניני קנאה וכדו'

11. רבינו היה מבאר כל פעם כמעט באופן אחר, והיה שגור על פני יותר הנוסח כדלהלן: כי אחר שעבר יעקב איבנו את כל היסודות ועמד בהם הגיע לשלימותו וביקש לישב בשלוה, ביקש כבר לקצור, אבל בעולם הזה לא שייך קצירה, וההיתרה להביעה על יעקב איבנו שאדם בעולם הזה לו חזון צורך לעבוד לעלות ולעלות, העולם הזה זה לא זמן של מנוחה, של קצירה, והנביעה על יעקב היתה בדקות, שאדם כל חזון צורך לעבוד לעלות ולעלות. והיה מוסף עוד על מלבו בחז"ל שהקב"ה רצה שיעקב עלה בסולם עד למעלה, וביאותה שעה נתייר אביעק יעקב ואמר כשם שיש לאלו ירידה כך אני ש לי ירידה אל הקב"ה אם אתה עולה אין לך ירידה ולא האמין ולא עלה. וביאר שיעקב פחד כיון שיעקב יק שורשו מאביו את היראה, "וְיִשְׁבַּע יַעֲקֹב פֶּחַד צַבּוּן יִשְׁבַּע", ולכן היתה לו יראה לעלות, שכל השלימות של יעקב זה מכח מידת היראה של יצחק, שגם להגיע למנוחה זה רק על ידי היראה וכמו שכתוב (תהלים טו) "אָרַץ יִרְאָה וְשָׁקֵטָה", שכל מה שהיא שְׁקֵטָה

מזכירים שנקרא ישראל וישרון שזה הדרגות הגבוהות. [ונלכ"מ להארץ בכל השבטים על השמות האלו, אבל זה השבח של יעקב איבנו שהקב"ה כ"כ הפנים, וזהו הכוונה 'שופריה דיעקב מעין שופריה דאדם הראשון'.
6. במקו"א אמר רבינו כי הניסיון הגדול שכולם שעליה נוסף רבינו עם אלקים ועם אֲנִשְׁנָאוּ וְיִשְׁנָאוּ" היה "וְיִשְׁנָאוּ אֹתוֹ" שזה היה מאבק על דברים וחומים כמבואר במדרש, אבל בודאי שאין מקרא יוצא מיד פשוטו שהיה זה גם מאבק ממש. וכיון שיעקב איבנו עמד בכל הניסיונות, וזוהו 'וְיִשְׁנָאוּ', על די זה הוא הגיע לשלימות, ואז נקרא ישראל, ומבואר בחז"ל שהקב"ה קראו ליעקב א-ל, וקראו גם דברים וכמו שזכרנו כל יום בתפילה 'אבל אנתו וכו' יצי אברהם אהרן שנשבעת לו בה המורה וכו' יצחק יחידו שנעקד על גבי המזבח עת יעקב עני בכורך שמתאבהרן שאהבת אותו ושמחתו שמתחתו בו קראת את שמו ישראל וישרון, שכל אחד מזכירים את השבח שלו אברהם אהרן דוע יצחק שנעקד ע"ג המזבח, ואצל יעקב

דינא דגמרא בקריעה על רבו היא בקרע שאינו מתאחה, יתכן שהקריעה בבגד החיצוני להורות באה, על הקרע הפנימי שנוצר בהסתלקות הרב, קרע שאינו מתאחה, והלא כן נפסק שעד זמנינו אנו תענית צדיקים ביום סילוקו של עזרא הסופר, והוזכרו בספרים לעורר צער על פטירת נדב ואביהו וכדו', שכן הגם שבאו אחריו דור דור ודורשיו וחכמיו, הקרע אינו מתאחה, ומסתבר הביאור שכל יום נוסף בו ממשך אדם גדול בכלל ישראל הוא השלכה על כל הקומה של הכלל, וההשלכות מהירידה שבפטירתו, עד זמנינו הם, לאמר מאין נקודת המוצא ממנה אנו מתרחקים.

ולעת כזאת שהלב קרוע ומרוחח, מן הסתם שייך את אשר המליצו הספדים 'פתח עליה' ההוא ינוקא', גם לינוקא דכוותי שקצת הציץ מן החרכים, לכתוב מאשר ראו עינינו, וכבר לימדנו רבותינו את אשר נודע לכול בעלי מדע שגוף האדם איננו האדם, ולעת סילוק הגוף נשאר הרב במהותו האמיתית ללא מחיצות, ובוהו צדיקים במיתתם קרואים חיים, שדבריהם ותולדותיהם מעשים טובים חיים וקיימים והן הן זכרונם באשר זוהי מהותם.

ידוע לכל הבאים בסביבת מורי ורבי הריני כפרת משכבו, את אשר נפשו קצה בגומאאות והפלגות, רבינו זכרונו וברכה לא השאיר צוואה זולת זה שלא ישאו הספדים בלוייה, לא היה בכאן איזהו 'מילתא דחסידותא' שמצא לנכון יותר מכל דבר, זו היתה משנתו שעברה כבריח התיכון בכל חייו, הנהגת החיים באמת לאמיתה, לאור זאת אנסה שלא יפלוט הקלומס דברים שאינו בקו הדיוק המוחלט אשר זהו רצונו וכבודו.

כאשר רבינו זל"ה אושפז בביה"ח עקב הזיהום הראשון שהתגלה בחודש שבשנת ה'תש"ח ביום חמישי, יום קודם, ביום הרביעי, הוא זמן הקביעות שלנו בלימוד בשנים האחרונות, בשעה שנכנסנו אמר בפנינו שמרגיש לא טוב, ואף חשב להגיד לנו שלא להגיע, אמנם שיער שכבר יצאנו לדרך מירושלים ולכן לא הודיע לבטל, בדרכי חזור סח לי בנו הג"ר רבי אהרן שליט"א, שלפני שבאנו לא ידע בכלל מה יש לנו להגיע, -בזמנים שהיה קשה לרבינו להתרכז בתקופה האחרונה סח לנו רבינו שעובר על ספר פתחי חושן להגר"י בלוי, ואמר לנו כעת בנו, שראה שגם זה עשה קודם לכן בקושי רב, אעידה נאמנה כאשר פתחנו בלימוד הסוגיא כמו ננסכו כוחות מחודשים, דומני שאיני סוטה מהדיוק לומר שפעילות החשיבה היתה יותר מהרגיל בלימוד הקבוע, ובתוך הלימוד רבינו מספר על סחרחורת, מסמן באצבעו על כאבים בכבד, וממשיך...

הגמ' שלמדנו בשעת ייסורים זו היתה בסוכה דף כח א', בהא דאמרנו עליו על רבן יוחנן בן זכאי שלא הניח מקרא משנה הלכות וכו', ומונה הגמ' את כל חלקי התורה והחכמה הידועים לנו, ומסיימת וכו' מאחר שקטן שבכולן כך גדול שבכולן על אחת כמה וכמה, - לכאן לא פירשה לנו הגמ' במה היה זה, שכן לא מדובר כאן בחלק נוסף בתורה שכולן כבר נזכרו, וברש"ם בב"ב הרגיש בקושי זה ויישבו בזה"ל "להבין דבר מתוך דבר יותר ויותר", אולם רש"י בסוכה לא הזכיר זאת ויתכן שרש"י למד שהגמ' עונה התשובה לשאלה זו, שכן הגמ' ממשיכה מיד אמרו עליו על יונתן בן עוזיאל בשעה שיושב ועוסק בתורה עוף הפורח עליו מיד נשך הרב, ובירושלמי נוסף על זה מאחר שתלמיד כך היה מן המשיש שהתלמיד באתן ד' אמות והרב חוץ לד' אמות, נראה לכאן שזהו המשך של התשובה של המעלות העליונות של החכמים ותלמידיהם, שכן שריפת העוף ביארו התוס' מכח הדברי תורה באה, שדברי כאש נאום ה', למדנו בוהו שישנם דרגות אין קץ בגילוי התורה המתגלה על ידי הלומד, אין זה בהכרח שייך לחלק נוסף בתורה, יש בכאן העמקה בהתאחדות התורה בלומדה עד אשר מתגלה כאש.

דומה לעיתים לשומע מבחוץ, שמדובר בכאן באיזהו מעלות חיצוניות, אמת, ענוה, כשאר המעלות העליונות אשר זרע קדש יצדקו ויתהללו במ, אצל רבינו ראינו לא כן, ראינו את דברי רבינו יונה בשע"ת, 'האמת מיסודי הנפש', אותה האמת הנוקבת בה חי את כל חייו היה זה בכל מחיר כספי ואחר, אפתח בבי' דוגמאות שגם אצל היותר מדקדקים דומני שלא שכיחות, לקיחת ממון מהמדינה וכו' שלא על פי חוקיה, היתה אצלו בכל יראה מחומר השקר לחוד, בקושי רב הייתי צריך למצוא נוסח שיהיה לו מקום על פי האמת בכדי שיתיר דברים בסגנון הגדלת תלושי משכורת וכדו', וגם אז מדוחק, בחתונות שהיה בירושלים היה מקרפ' אפתח בבי' כאשר היה מגיע לחתונה נוספת שכבר היה בירושלים ולא הגיע במיוחד, לעיתים לינוקא דכוותי היה נראה זה מהצד, מה יקרה אם קצת הלה 'יתפרגן' יותר מכפי מידתו, אבל לא כן...

אומרים בנוסח הקרבנות לעולם יהא אדם ירא שמים ומודה על האמת ודובר אמת בלבבו וישכים ויאמר רבון העולמים לא על צדקותינו אנו מפילים וכו' וכו' אנו אנוחנו מה חיינו וכו', לכאורה יש לשאול מה ראו בדווקא בבי' מעלות אלו שיהיה מודה על האמת ולא סגי בכך הוצרכו למעלה הגדולה של בלבבו, טרם אשר ישכים ויאמר?

למדנו בזה את היסודי הנפש שבאמת, האדם השכיח בן זמנינו, כל שפתו מלאה גוזמאות ותוארים למכביר, בכל צעד ושעל נהיה בגדר מסירות נפש, וכל אדם שיודע מעט יותר תורה ממנו הוא כבר בגדר יודע ש"ס, וכנהנה רבות, באותו מקום כאשר חפץ הוא לישא חן בעיני מאן דהו, בנקל יאמר מי אני לידך ומה חיי וכדו', פשוט שאיזה כח יהיה למילותיו אלו כאשר יעמוד בתפילתו ויאמר קדם רבש"ע מה אנו מה חיינו, הלא רק אתמול אמר כזאת לחברותא ולשכח... הוא אשר הקדימו מודה על האמת ודובר האמת רק לו יש כח בדיבוריו אלו כאשר יאמר מה אנוחנו ומה חיינו.

הוא אשר ראינו אצל רבינו, כאשר בדרגת אמת מחולטת כשלו חי את תורתנו הק' תורת חיים, היה זה כפשוטו וככתבו, בצורה זו הוא אשר התורה"ק היתה בעומק מהותו ונפשו, שממנה נבעה השקיעות הנוראה אשר לא אחת הפלאפון מצלצל, והוא מחכה לאותו צלצול, אך לא, הצלצול רחוק מלהכנס באוזניו, לעיתים אף היה מדובר בשאלות של פקוח נפש הקשורות להרב פירר וכדו', שהיה נצרך ללומדים לעוררו לכך כשמיד נתעורר כמובן,

עיני ראו ולא זר בעת שמסרתי לפני חבורה מחידושי, ובאמצעה ענה לטלפון דחוף בנושאים חשובים בעסקי הציבור, כשבעת סיומה הספקתי לשכוח היכן אני אוהו, והוא בנייתוק הטלפון ממשך מיד לחזור על הנקודה האחרונה, לא משלו אלא מאשר אמרו לפניו... - אין בכאן שני דברים - שקיעות התורה ומעלת האמת, התורה שהיא היא האמת, במקום הנהגת האמת שוקעת למעמקי אין קץ [ומי שיחפוץ לבקש את שמותיהם של המעמקים הנ"ל הא לו בלשונו של מרן הגאב"ד הגר"מ גרוס שליט"א על רבינו - הדבקות בתורה שמגיעה לנפש רוח נשמה חיה יחידה].

לא בכדי מקום לימודו של רבינו ברוב זמנו היה בביתו שנים רבות, שכן לא היה התחלה של הפרדה, באופן השכיח הבית מיצג לאנשים איזהו הפרעה מסוימת מן השקיעות המוחלטת בלימוד, במעמקים אותם ראינו, לא היה בכך קצה הפרעה או ייצוג של משהו אחר, שכן ברובדים אלו מוחש הדבר שצרכי הגשם היכ"ת לתורה הם.

מרגלא בפומיה דמו"ר הכ"מ, "אילו לא ילמדו ממני דבר אחד להשאר בקושיא די לי", בשעת האמירה הנה נשמע לי משפט קיצוני, וידעתי

גם ידעתי שאין דרכו של מו"ר בזה, שוב הבחנתי, אותו מקום של ביקוש האמת בסוגיא, שהציק לו עד לאחת למשמע סברות שאינו קושט דברי אמת, ואם משום הקושיא - תשאר בקושיא, לא השיאו מעולם שוחד הברק החצוני המוצא חן בעיני התלמידים הצעירים, לא היה לנגיעה דקדושה היכולה להתנגב בוה שבכך ירבו הספסלים וכיו"ב, כולם זוכרים את הכאב המתבטא בשאגות האריה למשמע דברים אשר מאיר ישרו בלימוד הסוגיא, משל היה זה בעיני לדברי הגר"א הנודעים באיגרתו להכות הילדים על כחש לאמת, ומן המקדש הזה היה נובע הכאב והגערות הללו, סלידת הזיוף וביקוש האמת.

התואר היחיד אותו התיר לבני משפחתו לכתוב על מצבתו הוא כדוגמת שהעמיד תלמידים רבים, ידע גם ידע מו"ר את מקומו, ובכל זאת יכל הוא להעמידן על אחת, שילמדו להשאר בקושיא, שכן בזה גנוז רביעית דם הנפש של ביקוש האמת ואין בלתי.

ידוע ומפורסם דקדוקיו של מו"ר הכ"מ, שעות רבות בחיפוש אחר הדסים בשילוש מדויק, מאין נבע זאת, הגדיר לנו פעם רבינו בלשונו, המומחיות בהדסים "שלא לרמות את עצמך", ידע גם ידע בעת החיפוש להלחם בנטית הלב הרוצה כבר לסיים, הלוחשת כמין בת קול שאיש אינו שומעה, זה בוודאי "חוט המקיף", הרי אין לזה מבחן בשום מקום, עד השנים האחרונות לא היה סיבה שמישהו באמת יבדוק האם זה במוחלט כך, אין כאן אלא המלחמה הפנימית האם אני מרמה את עצמי או שזו האמת המוחלטת.

וכך התבטא הדבר בכל שמחה אירוסין ונישואין וכדו', עיני בני הישיבה היו נושאות מה יהיה "המילה וחצי" שרבינו זיע"א יאמר על החתן, זכור אזכור כמדומה בכל לוייה שמעתינו מספיד, היה זה מתחיל בדברים ששמע בשם הרב וואזנר שהן אמנם נפרעים מהספדים, אבל לכל אדם יש מעבר לידוע עליו דברים נוספים שלא ידועים, ועל חשבונם ניתן לדבר, וכל אוזן שומעת מבעד למיילים את חרדתו הפנימית מן הסטייה והגזומא, וההתחבטות המתחוללת בבתי גוואי שמא יחטא לאותה האמת האהובה מן הכל.

זכרוני שלמרות סקרנותו הייחודית בדברי תורה הידועה בכל עלון שבסביבתו וכדו' היה תחום של ספרים שלא אהב לפתוח, והיה זה בהלכות ברכות, וכיו"ב הגם שהיה לומד מה שביקשו התלמידים פעם אחת ביקשנו ללמוד פ' כיצד מברכים וסירב, והנקודה בכאן יורדת עד השיתין, מצוי לראות יחס דמה בכך שראינו שאלה מסוימת אולי נבררה אם יספיק הזמן, אך לא, במדה האמת שבו אין כזה דבר, הרי הכי הלה חיים וקיימים הלכה למעשה, כל דבר תורגם למעשה ממש, וכעת אם יתעורר השאלה ואינו יכול לבררה עד תכליתה אזי עדיף לא שלא לפותחה וזה אחרי שהנהגתו היתה לפטור בברכות אחרות לרוב ככל האפשר מחששות הסח הדעת וכו'.

הפרי הנולד מכך הוא ידוע לכולם, גילוי קדושת התורה בלשונו של מרנא הדרכי שמואל "כל העם עונים אחריו מקודש מקודש", הוא אשר הביא את משנתו הסדורה במקצעות התורה כשעומד הנושא סדורה היתה משנתו, הדברים שנשמעו ממנו ביסודות הענינים בתורה כמעט תמיד נשמעו עוד פעם, שכן צורת הלימוד הביאה שהגם שבגאונותו הנוראית היה בכחו לחשב כל הסוגיא לפי כל הצדדים שנאמרו בה, סוף דבר נשאר הדברים חתוכים וברורים איזה צדדים ניתנים להאמר ואיזה לא, ובצורה זו נשתמרו הדברים בקרבו בצורה מדויקת שלא באפשר וצדדים בעלמא, בתורת אמת עסקינו, חרותה במעמקי הלב ערוכה בכל ושמורה.

הרבה ממה שכתבתי עוד גנוז על לוח ליבי השותת שלא נותר לן אלא לצפות בכל לב ליום בא יבא אדון אל היכלו ובא ה' אלוקים וכל קדושי עימו, משה חותם בדמע.

עומדים קבוצות של בחורים בפתח ונכנסים ללמוד עם רבינו. פעם ראיתו בשעת לילה מאוחרת כשיצאתי מביהמ"ד לכיוון הבית שהוא מגיע לביהמ"ד ושאלתיו מה רח"צ צריך, ואמר שמחש איזה ספר שאין לו בביתו וכמדומה שזה היה מרומי שדה של הנצי"ב [ודרך אגב כמה פעמים ראיתי שהגיע לביהמ"ד במיוחד לעיין בספר זה].

בחלק התורה אינני מעזי לדבר כי זה רחוק רחוק רחוק מהשגתי, עמל התורה עשרות בשנים ביגיעה עצומה, ידיעת התורה באופן מבהיל לבו לכל הארי בכל חלקי התורה, שקיעות בתורה במיציא כל הכוחות, היה לי פחד לדבר עמו בלימוד, פעמים בודדות זכרתי לשמוע מרבינו הערות על דברים שכתבתי או על שיעורים שנאמרו בשבת בבוקר אחר התפילה [בשיעור בסה"מ להרמב"ם שהתייחד לרפואתו] וכל פעם היה מבהיל איך הוא מונח בעומק הסוגיות החמורות בכל מרחבי הש"ס, פעם אחת הוא ראה בביהמ"ד קונטרס שכתבתי בעניני חזקות וניגש להעיר לי, פעם כשהוצאתי קונטרס על מסכת שבת למחרת הוא העיר לי בעומק הפשט בדברי תוס' בריש שבת בסוגיות הוצאה, ובשבת האחרונה שזכינו שהוא התפלל עמו בביהמ"ד שב"ק פרשת חג הורא לי על השיעור, ואח"כ בתפילת מנחה היה נראה גורא ואיום, וחופשי תירוץ כדי ללוותו שלא ילך לבד, התחלתי לומר בענין השיעור בבוקר בדיון טומאת זיבה קושיא ותירוץ מהזו"א, ומיד אמר לי שזה קשור לתוס' בריש נדה.

היה לי חלק בעריכת ספרי שיעורי אבי עזרי, וזכורני שכל ספר היו נותנים לרבינו לעבור והיה מחזיר עם מאות הערות, וזכורני באחד החלקים שאמר שערב על הספר כמה ימים והחזירו עם כשלוש מאות הערות, וכעת בבית האבל אמר לי בנו שהוא זוכר שהוא עבר על הספר יום אחד! והערות היו חזקות כבזול! תקופה ארוכה אח"כ היה הספר מתעכב כדי להתמודד עם כל ההערות לתקן מה שצריך תיקון ולמחוק מה שצריך למחוק. [כעת בבית האבל ספר הגר"מ אונזבד שהיה מעורכי הספרים שאחד ההערות שכתב רבינו היה בערך בוה"ל מי שהכיר את רבינו מעולם לא אמר דבר זה...].

יראת חטא

שמעתי ממקורבי הקרובים ביותר שכאשר נודע לרבינו זצ"ל דבר מחלתו, הדבר הראשון שהטריד את מנוחתו ותפס את כל מחשבתו היה לטכס עצו איך להציל כמה שאפשר מטומאת כהנים, וכבר התפרסם כמה שצדקי שעתה בזה כדי שלא יכשל ח"ו בטומאת כהנים, אבל אם נתבונן הרי הדבר מבהיל שאדם שנודע לו שהוא בחולי מסוכן ל"ע, בדרכו של עולם הרי הוא נכחד מות וזה הדבר שממלא את כל ישותו, ואף שבודאי מקפיד ונזהר שלא להכשל בחטא אבל עיקר מחשבתו נתונה לסכנתו, אבל כאן ראו מציאות של יראת חטא שממלאת כל ישותו של האדם אשר כאמור הן הן החיים אצלו וממילא זה מה שתפס את עיקר מחשבתו.

[ובענין זה אולי המקום הזכיר שמאד כאב לרבינו מה שהתפרסם בשמו כביכול המציא איזה עצה לטומאת כהנים ע"י שישאל כל מי מתכת שנומא כבר במת, וכששאלתיו על כך בליחות של אחרים ונשאלתי והסביר שבמציאות שהוא נמצא אין חשש טומאת כהנים, אלא שהסיף לרווחא דמילתא כדי להרויח צד רחוק שמן הדין לא צריך לחשוש לו, ולא הסכים שיפרסמו המ"מ בזה ולפי מה שהבנתי טעמו כדי שלא יהא נראה כאילו יש איזה נדון וצד היתר בוזה].

מעשה שהיה לפני כחצי שנה, שביצאתו מביהמ"ד לאחר תפילת מעריב בליל שבת נצטרף לפתע במדרגות, והוריד מעליו את החליפה והניחה ע"צ המתלים והסביר לי שהלך מאחוריו שהוא נזכר פתאום שלבש טבעות חליפה של יום חול, והוא חושש שמא יש בה מוקצה, וכך המשיך לביתו בלא חליפה עם כובע לראשו, והכיל היה ברגע כמימיה בלא לחשוב שניה, - ברגע שחשש לאיסור מיד הוריד החליפה.

זהירותו בממון אחרים, כאשר נפטר אחיו ר' יוסף זצ"ל חיפש ספר גזר על החיים, והצעתו להביא מבית שכני הרב ר' משה הלוי זצ"ל שנפטר זמן מה קודם לכן, ולא הסכים לקחת עד שיבקשו רשות מכל היו"רשים.

תשלומי נדרים ונדבות היה תמיד מקפיד לשלם מיד במוצאי שבת או במוצאי חגג מה שהתחייב בעלייתו לתורה, והיה מגיע בעצמו לביתו לשלם, ואף במוצאי שמחת תורה האחרון לפני כחודש ומצוה שכבר היה באפיסת כוחות, השתוממתי כאשר דפק על דלת ביתי ובידו הסכום שהתחייב בשמחת תורה. ותמיד הייתי תמה בפתני רבינו מדוע מטרתי עצמו לבוא בעצמו ומדוע לא מתקשר ואני אבוא אליו, ובפעם האחרונה ששאלתי מדוע רה"י טורח לבוא בעצמו אמר לי 'בשביל מצוה צריך לטרוח'. והיה זה ממש באפיסת כוחות, עד כדי שלקח לו כמה דקות הרחק הקצרה מביתו לביתו עד שבחזק הזמן הזה הרבנית התקשרה בדאגה לשאול אם הרב אצלינו, ומה נורא הדבר כמה שהתאמץ להטריח במצוה.

פתח עליה ההוא ינוקא גזע ישישים עלה מבבל ועמו ספר מלחמות (מו"ק כהב), - יש בחינה של תלמיד, יש בחינה של ההוא ספדנא, ויש בחינה של ההוא ינוקא, וכך ההרגשה מי אני ומה אני לבא ולתנות ולספר גדולת רבינו זצ"ל, לא זכיתי להימנות על תלמידיו בישיבה, ולא ספדנא אנא, אבל מכלל ההוא ינוקא לא נפיקנא, זכיתי וזכיתי להיות מניי ינוקי שהסתופפו בצילו כמה שנים, כאשר זכינו לקבוע מקום תפילותיו בבית מדרשונו, ואף זכינו לדור בשכנות לרבינו זצ"ל ולשמוע קול התורה ברמה לילות כימים, בריחתא דאורייתא קול עם חברות עד אישון לילה, אורייתא קא מרתחא ביה, כל גופו אש קודש שלהבתיה.

ידועים דברי הגמ' בסוף כתובות (דף קגב) ההוא יומא דאשכבתיה דרבי נפקא בת קלא ואמרה כל דהוה באשכבתיה דרבי מזומן הוא לחיי העוה"ב, ההוא כובס כל יומא הוה אתי קמיה ההוא יומא לא אתא כיון דשמוע הכי סליק לאיגרא ונפל לארעא ומית יצתה בת קול ואמרה אף ההוא כובס מזומן הוא לחיי העולם הבא. ויש להבין מדוע השכר כ"כ גדול על ההשתתפות באשכבתיה דרבי, ועוד יש להבין מה ענינו של ההוא כובס שזכה לשכר עצום זה אף שלא השתתף באשכבתיה דרבי אלא על שהצטער כולי האי על שלא זכה לכך.

ויש לבאר כי מעמד אשכבתיה דרבי הוא דבר שעשוי לזעזע את האדם עד עומק השיתין, ההתבוננות מחד גיסא בליכור לו יום המיתה ואשר סוף כל האדם למיתה ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון ומאידך גיסא לאיזה דרגות ופסגות אפשר להגיע, ומי שמשתתף באשכבתיה דרבי עם כל ההתבוננות דבר זה מרומם אותו ועושה אצלו מהפיכה של השתנות לגמרי מן הקצה אל הקצה, ועל כן שכרו כי הוא מזומן לחיי העוה"ב, וההוא כובס שכי"כ הודעזע ממנה שהפסיד את אשכבתיה דרבי עד שמתוך צער הפיל עצמו מן הגג, וע"ש ביעב"ץ שפירש שיצא מדעתו מרוב צער, הרי שהגיע לעומק ההכרה שהתפסד בהזדמנות זו של להתהפך מן הקצה אל הקצה לטובה הוא כ"כ גדול עד שאם כן למה לו חיים, ובוזה גופא זכה גם הוא לחיי העוה"ב כי גם הוא התרומם עד מאד.

אמרו חז"ל (ברכות ו,ב) אגרא דהספדא דלויי, ופירש רש"י להרים קול בלשון נהי ועגמת נפש שיבכו השומעים, וכבר ידוע לבאר עוד דעיקר תכלית ההספד הוא להתבונן בדרכיו של הנפטר התבוננות המביאה לידי מעשה לדלות ממעשיו הגדולים וללכת בדרכיו.

עלינו לדעת שאדם גדול נבנה מהמון מעשים קטנים, עוד מעשה שנראה מעשה קטן ועוד מעשה שנראה מעשה קטן וכך נבנה האדם הגדול, הענין בזה כי האדם הגדול חי את הרוחניות וכשם שבחיים הגשמיים אין האדם מוותר על דברים קטנים שהם בעצם החיים כי על החיים בעצמם לא מוותרים אף אם זה דבר קטן כך אצל האדם הגדול שהחיים הרוחניים הם הם החיים הרי שאין דבר קטן ואינו מוותר על כל פרט קטן כגדול ובכך הוא נמדד בדברים הנראים קטנים. ונפרט כמה דברים מהעולה בזכרון שראינו בעינינו ואשר יעוררנו לדלות מן המעשים ולשפר מעשינו ולתקן דרכינו.

תורה

נשים לילות כימים על משים לילות כימים (גמ' מו"ק שם) כתוב כאן שעל העמל בתורה ומשים בה לילות כימים יש לנו לשים לילות כימים בכביה ומספד, ויגדל המספד מאד בלי גבול, לילות כימים כפשוטו ממש.

זכינו לשמוע בלילות עד אחד שתיים בלילה קול לימודו עם חברותא בריחתא דאורייתא, והיה לפלא איך משעת בוקר לומד עם חברות כל הזמן, וכל חברותא ענין אחר, [פעם כשהתחיל ללמוד עד אחד החברותא מסכת ערכין ניגש לשאל אותי אם יש בבית המדרש שיעורי רבי מיכל פינשטיין על ערכין], וכך עם כל הכוחות בשעת לילה מאוחרת, ודברים דחופים של עניני ציבור היו מגיעים אחרי אחד בלילה, ומחכים וממתינים עד שסיים עם החברותא. ועוד בלילה הושי"ר האחרון שמענו בסוכה את קול לימודו עם חברות כל הלילה. ומידי שבת קודש היינו משתוממים לראות כאשר אנו גומרים את סעודת צפרא דשבתא בזמן שבני אדם פורשים למנוחת השבת...

וכאן המקום להזכיר מה שהיה בשמחת תורה האחרון, כאשר לאחר תפילת שחרית בישיבה הגיע לבית מדרשו כדי לשמוע קריאת התורה היות והקפיד שלא לאכול לפני קריאת התורה, ונתחברו יחדיו בני הקהילה לקנות עבורו 'חתן תורה', וכאשר שמע מזה לא הסכים בשום אופן, ואמר שיתן לאחרים, וכמה שבקשו ממנו שיסכים לא הסכים, עד שאזרתי אומץ וניגשתי אליו ואמרתי שרוצים לברך את רבינו בכל הברכות האמורות בירשות' לחתן תורה, ולזה כבר לא סירב רבינו, וכאשר הכריז הגבאי את הנוסח ובו הברכות לאריכות ימים ושנים לחתן התורה, ישב רבינו והאזין וזלגו עיניו דמעות, אוי נא לנו כי חטאנו ובעוונותינו לא זכינו.

ובשבת בראשית כאשר עשה 'חתן בראשית' קידושא רבא בבית המדרש, בקישתו מרבינו בעריש להשתתף בקידוש ולדבר כמה מילים ונענה רבינו, ובשעת הקידוש פתח ואמרו שמיסופר על רבי עקיבא איגרא שאמר על עצמו בענותותא מי כי כבר שישם שנה הוא 'חתן תורה' ועדיין איננו מכיר את הכלה... ואמר רבינו רעק"א אמר כן בענותותא הגדולה ואנן מה נענה אבתריה... והיה נראה שזה מה שעמד מאחורי סירובו הנחרץ לקבל חתן תורה, ובמדידותיו הטהורות מיד הוסיף רבינו ואמר 'אבל החתן בראשית הוא ראוי לכך וכו' וכו'... והיה המעמד לחרדת אלקים.

תקופת מגיפת הקורונה

בתקופת מגיפת הקורונה בראשית קיץ תש"פ ניווט בעוז ובגבורה את מערכת התפילות בבית מדרשונו, בזמן שהיה לבלול גדול בעולם ואף אחד לא ידע מה לעשות ואיך לעשות, ורבינו זצ"ל בדיעת תורתו וביראתו הטהורה הורה לנו הדרך, ומלבד המכתב הבהיר שהתפרסם ממנו לציבור ביום בדיקת חמץ שהיה כמים קרים על נפש עיפה, ונתן שמצד אחד צריך לזוהר מן הסכנה הגשמית, אך יותר ויותר צריך לזוהר מהסכנות הרוחניות ושלא לבטל חלילה תורה ותפילה, וזכינו לשמוע מפיו בערב פסח הדריגה שאת כאשר יצאנו לשווק החמץ בחצר הבית והדינו לו על המכתב, אמר רבינו שהוא לא רצה להוציא את המכתב לבד אלא רצה שיעטרפו לזה עוד גדולים, אולם אף אחד לא הסכים מפני שפחדו לחתום על מכתב נגד החוק, והיו שטענו שאפשר גם להנעש במאסר על כזה מכתב הקורא לא לשמוע לחוק, ובלית ברירה כתב את המכתב לבדו.

ומלבד זה בכל התקופה הראשונה שהכניד הסגר יותר ויותר, היה מורה לנו הדרך היאך להתפלל בצבור ולא לוותר על אף תפילה בצבור בכל מיני תחבולות, בתחילה התקיימו מנינים בבתיים של בני הקהילה, והיה מטפס ארבע קומות כדי לבוא לתפילה בצבור, והיה יום שהסתובבו שוטרים באזור וכל אדם שראו ברחוב היו מונעים ממנו מהלמשיך ומחזורים אותו לביתו, ובאותו יום הגיע רבינו למקום שהתקיימה בו התפילה עם התפילין בתוך שקית גדולה של צרכניה, ואמר לנו שלקח את זה כדי שאם יצערוהו יאמר שהוא חוזר מהצרכניה ויוכל להלמשיך לתפילה בצבור... ובכל תפילה היה שוקל מחדש לפי הנתונים היכן ובאיזה שעה נכון לקיימה, כדי שלא יהיה זו מציפיעים, והיה מתקשר אלי ואומר לי נעשה מנחה בשעה זו במקום פלוני, והיה רץ כמו בחור צעיר ממקום למקום, לא יאמרו כי יסופר...

בשבת הגדול הורה להתפלל בנץ כדי שלא יהיו הפרעות, וכאשר בסוף תפילת מוסף הגיעו שוטרים להפריע ובקשו להתפזר, מיד גער עליהם בקול רם שלא יפריעו להתפלל, ולא נזוז עד שבסיים התפילה.

בתקופה שעדיין לא היה שייך להתפלל בבית הכנסת, התפללנו בחצר ביהמ"ד, בתוך כל הקבלול היה שם לב לכל פרט ושיהיה על פי הלכה, וביקש ממני לעשות מחיצות להגדר כדי שלא יהיה תפילה במקום פרוץ. וכן באותה תקופה אמר שצריך לעורר את הציבור להתחוק בתפילה וביקש לעורר להגיע לתפילה בזמן.

תפילה

העידו מתפללי ביהמ"ד שבתקופת תחילת חוליו היה ניכר שמגיע זמן ניכר קודם התפילה עטור בטלית ותפילין, והיה נראה שקיבל על עצמו בענין זה.

כאב על שצריכים להזדקק לקולות במנין ולסמוך על רוב מנין להתחיל חזרת השי"ן או קדיש, ואמר שאף שניתן להקל בזה ממתת שבאלא זה יתבטל המנין, מ"מ אי"ו ראוי לנהוג כן לכתחילה, ויש להתאמץ שלא יזדקקו לזה ואף דיבר ע"י רבינו באחד מהרשאות.

עורר על כך שלא רוצים מי"כ לגשת לעמוד, ומחמת כן ניגשים צעירים בר מצוה, ואמר שאין זה כבוד התפילה.

היה תקופה שבתפילת שחרית בשבת היה חלש, והיו שטענו שאם יעביירו לזמן קר"ש השני המנין יתחזק, שאלו לרבינו והורה שלא לשנות, ולהמשיך בזמן קר"ש הראשון.

כבוד ביהמ"ד

היה חרד לכבוד ביהמ"ד, בימות החורף שהיה מצטבר חול בביהמ"ד היה ממש מטאטא ברגליו את החול שבסביבת מקום תפילתו, והיה פעם שהרבנית הגיעה לנקות את ביהמ"ד מן החול שככל הנראה הבינה ממנו שחסר בכבוד ביהמ"ד.

בתקופה הראשונה בביהכ"ס היה ארון הקודש בכספת חשופה ללא ציפוי, עד שפנה אלי רבינו שא"ן זה כבוד ארוה"ק וביקש לדאוג לציפוי נאה והוא ישלם את ההוצאות, דבר שאף אחד לא שם לב לזה מתוך הרגל, ורבינו השקוע בגדיל בתורה שם לב ודאג לזה עד כדי לשלם ע"ז.

כל מי שנכנס לגבול רבינו רואה את השי"ס הגדול הישן עם מדבקות של מספר מדף, וגופא דעוברא הכי היה שיש ישן שהביאו כשנפתח ביהכ"ס, ובהמשך הזמן הגיעו כמה ספרים חדשים ומחמת חוסר מקום הוציאו את השי"ס הישן והניחוהו הערימה בבנין ביהכ"ס למטה, לרבינו זה מאד הפריע ועומד כ"ש ס"ס כאבן שאין לה הפוכין וניגש אלי לבקש לקחת את השי"ס מביהכ"ס, והסביר שבאים חברות כל הזמן והוא צריך עוד גמרות, והכריחני לקחת ע"ז תשלום של מאות שקלים! כמה שהסברתי שהוה בדרך לגניזה לא הועיל ורבינו אמר שצריך לשלם.

ענוה

כאשר ביקשתי ממנו בחודש תשרי תשפ"ג בשם הציבור, שרוצים לעבור לפניו בליל שבת אחר התפילה לומר גוט שאבעס, נאנח קלות ואמר בחיך 'שמחתי שיתרו לי על זה עד היום... אבל מכיון שאמרת שזה צורך הציבור, הסכים מיד בשמחה.

לא סבל שעושים ממנו עסק, ובהושר' האחרון אחרי התפילה כאשר ניסו לקחת ממנו את שאריות ההושענות הבין שרוצים לעשות מזה עסק, ולא הסכים ליתן בשום אופן שיקחו מזה.

באחד מימי הסליחות השנה באמצע הערב התקשר אלי רבינו זצ"ל, ואמר שמוכין שהיום הוא לא יוכל לבוא לסליחות הוא מודיע את זה כדי שלא יחכו לו...

כשהגיע היתהוה החדש לבית המדרש, בפעם הראשונה שנכנס רבינו זצ"ל לביהמ"ד וראה את הכסא המפורא שקנו עבורו והיה המדע, והיה נראה שהוה לא יסכים לשבת על כזה כסא, עד שהגרא"ש שושן שליט"א הציל את המצב ופנה לרבינו ואמר 'הראש ישיבה צריך לסבול קצת כבוד בשביל הציבור זה יהיה לכפרת עוונות', ונתרצה רבינו לשבת על הכסא.

תמיד היה עושה מה שצריך בלי חשבון, ובדברים שכל אחד אחר היה עושה חשבון האם לכבודו לעשות, ואם כן האם באופן כזה או כזה, אך רבינו תמיד עשה מיד מה שצריך בלי חשבון ובלי גינונים, כמה וכמה פעמים נכנס לבית המדרש בזמן של סדרי הכולל כדי לעיין בספר שלא היה בביתו, והיה נכנס כך בלי מלבוש עליון מעיין בספר ויוצא, ובזמן שנפתח בית המדרש במעמד קביעת המזוזות לא הסתדרו עם חיבור המזוזה ע"י הברגה, ואמר רבינו שצריך פטיש ומסמר ומיד בלא שהות אמר אני הולך להביא מהבית פטיש... ועד שקלטו מה קורה כבר חזר רבינו ובידו פטיש ומסמרים... כמו כן ראינו תמיד בערבי פעמים איך שהיה בעצמו מנקת את החצר לפני בדיקת עמך, ובשנה האחרונה, וכן בערב סוכות היה מתעסק בעצמו בבניית הסוכה, ובשנה שחבר'ה השתוממת לראותו עומד על כסא בחצר ומנסה לסדר משהו בסוכה, וכשניגשתי להציע עזרה היה נראה שאינו מבין מה אני רוצה, ולמה צריך לעזור לו.

בין אדם לחברו

ביו"ט א' דסוכות בשנה זו התפלל בישיבה, ומכיון שרצינו כמה מבני הקהילה לזכות ליטול ארבעת המינים של רבינו, באנו אחרי התפילה בביהמ"ד לביתו, וכבר אחזו הם באמצע העבודה, אבל מיד כששמעו שנהגנו, קם ונתן לנו את הארבע המינים והיה עסק גדול עם הקנינים, ובאמצע התפרק האגד והיה צריך להחזירו, והרגשנו לא נעים והתצלנו על שאנו מטריחים, והגיב רבינו אתם הרי מהבית כנסת...

בבין הזמנים חודש אב האחרון היה פתק על דלת ביתו של רבינו 'בימים הקרובים לא תתקיים קבלת קהל, המזומנים יפנו טלפונת' ונודע לי שמה שעמד מאחורי זה הוא שהגיע אברך להתייעץ עם רבינו על איזה ענין במוסדות החינוך שהיה דחוף לתחילת אלול, ואמר לו רבינו שיבוא מחר בשעת צהריים, ובאותו יום בערב הוחלט על יציאת רבינו לכמה ימים למנוחה אצל בנו בירושלים, אבל הטריד אותו האין הוא יכול לצאת אחרי שהזמין אדם למחר, ואף שהכירו על הפנים מ"מ לא ידע את שמו, ועל כן ביקש שיתלו פתק זה כדי שהלה יוכל להתקשר, ואכן כשאותו אברך הגיע וראה את הפתק דפק

על הדלת והיה שם חתנו, וכ"כ גדלה השמחה שמצאו את האדם שהזמינו, והתקשר חתנו לרבינו ומיד התפנה אליו ודקות ארוכות הורהו הדרך ילך בה.

בתקופה הראשונה להקמת ביהכ"ס היה מגיע לתפילת שחרית בשב"ק, אך לתפילת מעריב לא היה מגיע, והתנצל בפנינו שהסיבה היא מכיון שהוא רגיל להתפלל בבית מדרש סמוך, והיות ושם התנהגו אליו בצורה נאותה למרות כל הרדיפות שהיו באותו זמן, אין זה מהראוי לעזוב שם, ורק לאחר תקופה עבר להתפלל בבית מדרשנו.

בערב סוכות השנה נכנסו גבאי קופת הצדקה של קהלתנו להתייעץ באופן חלוקת כספי הצדקה, ומאד נגע ללבו ענין הצדקה, ונתן כסף גם משלו וגם ממה שהיה אצלו כספי צדקה שנתנו לו, לאחר שיצאנו המשכנו לסדר ענינים בחצר ביתו, ותוך כדי שאנו מתעסקים בזה הופיע רבינו בעצמו ועוד סכום נכבד בידו, ובשמחה רבה אמר שכעת יהיה אפשר לתת יותר לכל נצרך.

ציבור

הרי כל כולו של רבינו זצ"ל היה תורה בשקיעות עצומה ומבהילה ובניתוק גמור מחיי העוה"כ, וכידוע סיפורים מבהילים בזה, וכל הוראה ישתומם כמה מסירות נפש מונח במה שנטל רבינו עליו אחריות עול עניני הציבור שדבר זה ודאי גול מזמן ללימודו טובא, וניתן להמליץ על כך מה שאמר רבינו כמה פעמים על הרב ארונבוסקי מהוועדה שהוא מוסר נפש גדול כי הוא מוסר מהשטייגען שלו בלימוד עבור המערכה, והוה המסירות נפש הכי גדולה. וכך רבינו מסר נפש ליתן מלימודו עבור הציבור. וניתן להמליץ על כך מאמר חז"ל (תגיה טז), וה"פ כי שפתי כהן דעת ותורה יבקשו מפיחה אם הרב דומה למלאך ה' צבאות יבקשו תורה מפיחה ואם לאו אל יבקשו, וביאר ההפלאה בהקדמתו הידוע שהמלאכים נקראים עומדים, וז"ש שאם הרב הוא בבחינת עומד שמוותר מעלייתו העצמית עבור התלמידים אזי יבקשו תורה מפיחה ואם לאו אל יבקשו, כך רבינו ויתר מעלייתו עבור הציבור והיה הרב הוהמה למלאך ה' צבאות.

היה חוזר כל שנה בדרשת שבת שובה שמלבד התשובה על החטאים יש ענין תשובה של עצם הקירבה להקב"ה, שע"י החטא נעשה ריחוק וע"י התשובה מתקרב להקב"ה. וכמו כן בענין הציבור הקדוש שהעמיד מרגא הדרכי שמואל זע"א עורר תדיר שמלבד הדברים המעשיים עיקר הוא לשמור את הדרך ואת הלהט לדברים שבקדושה תורה ויראת שמים, להתרחק מהקריירות ולהתחזק בחמימות לתורה ואיכפתיות לכבוד שמים.

וזה מה שראינו בתקופת הקורונה שאחרים שאלו איך זה שבדיק הציבור הקדוש שלנו שומר דרך ה' ללא חת וכי היתה ע"ז הוראה מרבי שמואל?... והתשובה היא שהציבור הבין את הדרך ולא רק נתפס להוראות מעשיות, וברגע שהדרך ברורה היה ברור מה צריך לעשות גם בתקופה זו, וכמוכן בהירות שהעמיד רבינו זצ"ל בכל התקופה הזו. ושוב נזכרתי שרבינו זצ"ל דיבר על כך בדרשת שבת הגדול תשפ"א והתבטא על העמידה האיתנה של הציבור בתקופה זו בזה"ל: שגם אם כל מה שהראש ישיבה ר' שמואל זצ"ל עשה היה רק בשביל שבזמן הזה יתנהגו ככה 'דיינו', והוסיף: 'דיינו לא בא לומר שלא צריך יותר אל דינו' זה עוד סיבה להודות.

חזר תדיר בדרשותיו בכל הזדמנות את דברי הרמב"ם פ"ו מהל' דעות שהאדם הוא מדיני בטבע וזכרו להיות נמשך אחר סביבתו, והיה מעמיד מאד חזק גודל חשיבות בתי המדרשות והקהילות שרק ע"ז ניצלים מההשפעה של הסביבה הפקולקלת.

היה פעם איזה ענין ציבורי שאמר לי בשם רבינו שיש לעשות פעולה מסוימת ואני לתומי נתיי איהו ענין לזה, באותו יום שזה היה נוגע למעשה שלח רבינו נכד לקרוא לי וכאשר נכנסתי לרבינו אמר לי שלא לסייע לדבר כי אין דעתו נוחה מזה, ואמרת שניאמר לי בשם רבינו שתומך בזה, אמר לי בפליאה וכי לא ידעת שאסור להאמין לשמועות...

לא נשא פנים והיה אומר תמיד מה שאחו שצריך לומר, וכשסיימנו מסכת טהרות בלימוד השיעור במוצאי שבת השותף בסיום, וכאשר הגיע רואה הרבה בחורים מהישיבה דיבר חזק כמה עיקר הלימוד הוא בנשים נזיקין, והדגיש בתחילת דבריו ובסוף דבריו שלא בא ח"ו למעט אלא לרבות, אבל רצה להדגיש חשיבות השקעה בנשים נזיקין הנלמד בישיבה.

חינם היה כל הסיפור הזה להודיענו כי עצת ה' היא תקום'.

ספר הישר

ספר בראשית נקרא ספר הישר, אלוקים עשה את האדם ישר, האדם נברא ישר כפי שצריך להתנהג והמה בקש חשבונות רבים וקלפי פיקודי ה' הם ישרים ומשמחי לב, פיקודי ה' מיישרים את האדם אבל עדיין צריך את 'ספר הישר' לא מספיק לימוד התורה, צריך להתבונן בכל פרט ופרט, שלא תהיה קריאת התורה בלבטלה. ואף שודאי עצם התיבות חשובות ומשמיעות של האדם, אבל העיקר זה ההתבוננות כדי להוציא את המוסר מהתורה.

שעשו לדרכו היה משלח ואתה גרמת לו לרדוף אחריך, ושלח מנחה לעשו של הגיה צריך לכך. ואף שלנו אין שום השגה בזה, צריך ללמוד מכל פרט ופרט את המוסר שנוגע לנו.

"פקודי ה' ישרים משמחי לב", אפשר לשמוח רק מהתורה, הנפש לא תימלא, מי שאין לו תורה לא שמח! יש את שמחת ה'בהמה' שלו, אבל זה לא שמחת הנפש. ובפרט צריך לחזק את הלימוד בשבתות שנהפכו לכעין בין הזמנים ח"ו וישמעו רחוקים ויבואו... פקודי ה' הם ישרים שהם מיישרים את האדם עם ההתבוננות במידות. וצריך לעמוד בתורה שבכך אפשר להשיג את מעלת האבות. לטוב לנו כל הימים, כי זה כל האדם.

כאן הרבה חשבונות, שיוסף היה הממוצע, וגם שהסדר היה כך, שהיו צריכים לרדת למצרים. וכתוב שיעקב היה צריך לרדת למצרים בשלשלאות של בוזל, אלא שזכותו גרמה לו, והוא היה תחילת הגלות וידו הרי בכבוד גדול כשכנו הוא המלך. ומבואר שם את זה לא רצה יעקב, שלא רצה לרדת למצרים, אבל זה ברור שזה היה הסדר. ואף על פי כן ח"ל הקדושים לומדים מכאן הלכה שלא ישנה אדם את בנו בין הבנים, ובהדי כבשה דרחמנא למה לך. 16. והיה מוסף רבינו כי זה דברים שלילי שניאמרו א"א לאומרים. 17. פעם אחת הוסיף ואמר רבינו: תמיד אני מתפלל מכתם הגורא של חז"ל למצוא פנים אף על אבות העולם שכתוב במדרש כמה וכמה תביעות על יעקב איבנו בחירי האבות שתשבתתא וזבוחו... אין כח זה תנגה בעיקר דווקא לאחר בבית שם כמו שמאריך בפרקי הלכות שנתגלה הורה זוה הדרה ותפארתה של תורה אע"פ שהיו חסרים חמשת הדברים העיקרים בביהמ"ק...

שאמרו לו האחים 'עבדך אב' ולא מיהו בם, אז כבר יעקב לא השפיע על ידי ההשתחוואה, ויוסף באמת חשב שכיון שגם יעקב השתחוואה בחלום גם יעקב צריך לקבל את מידתו של יוסף כמו אחיו, ובה טעה יוסף. 14. ונתבאר לעיל כאן, ובפרשיות קדמות, מדברי רבינו על נבואה זו באריות. 15. יש לציין, ובה ויבאר טפי, כי רבינו היה נביא בשש"ל ה'ק' מוסף שכיון שיעקב אהב את יוסף ועשה לו תכנת פסים 'כי בר חכים הוא ליה', הרי שכתב ראו קושיית כאלו אצל יצחק שאהב את עשו, שעשה היה מצדו מצד הבכורה, שזה 'אדמוני', ולכן חשבו השבטים שהבית יעקב ליוסף היא כמו האבתי יצחק לעשו, אף שהיה פסולת. ואילו ה'ארציל' כתוב שאדברה חשבו שיוסף רוצה לדחות שמהם היה הפסולת שכיון שהוא הממשיך אחרי יעקב אז הם נדחים, שלא הבינו שהיו ממוצע ביניהם. ורבינו היה מצוין על כך כי רואים שחז"ל לומדים מכאן הלכה ש'עלולם אל ישנה אדם את בנו בין הבנים', ואף שהיה

זה רק על ידי היראה, שיראת ה' היא הקיום של הבראה, שעל ידי היראה מהקב"ה, העולם יכול להתקיים שע"י היראה יש את הקיום למעשה שא"ן לך דבר שנטרף את הרע כמו היראה'. שאע"פ שטבע הפחד לקצר ימים יראת ה' אינה כך אלא אדרבה מוסיפה ימים, כמ"ש (משלי יז), 'יראת ה' הוסיף ימים', ולכן היה צריך לעלות עוד. 12. נראה כוונת הדברים, כי עצם הביקוש לישב בשלוה כאשר עדיין היה את החסרון בשימוש מידת הבכורה, שגם זה עבר ליוסף שהוא הממוצע, לא נתן ליוסף שעדיין לא היה בשלמותו שמתם את, את הנח לעמוד מול האבתי שיקבלו אותו כממוצע, והמשך לאבות ה'ק'. 13. ורבינו הוסיף כי מה שחלם גם על יעקב ששתחוואה לו, באמת היה ענין השתחוואה של יעקב בגדר 'נחון' שהיה משפיע את מידתו של יעקב על יוסף, כמעמד שהוא משפיע על כל אחיו. וכשיוסף שמע עשה פעמים